

FUNDAȚIA FRIEDRICH EBERT

***RELAȚIILE INTERETNICE:
ASPECTE ACTUALE.***

CHIȘINĂU – 2002

A 03 - 02773

RELAȚII INTERETNICE: ASPECTE ACTUALE.
/ FES. - Chișinău, 2002. - 60 pag.

În această culegere sînt prezentate unele materiale ale simpozionului științifico-practic internațional "Minoritățile naționale și relații interetnice: tradiția europeană și experiența noilor democrații pentru Moldova", care a avut loc la Chișinău, Republica Moldova la 28-29 iunie 2002. Recomandăm să consultați și broșura "Relațiile interetnice în țările postcomuniste", în care sunt publicate unele materiale ale simpozionului în limba română.

Materialele sunt dedicate studenților, profesorilor, celor ce se interesează de știință politică contemporană.

Coordonator
Valeriu MOȘNEAGA,
doctor habilitat, profesor

Articolele apar în redacția autorilor

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Relațiile interetnice: aspecte actuale /
Fundatia Friedrich Ebert; coord. Valeriu Moșneaga - Ch.: S.n., 2002 (Tipogr. «Elan Poligraf») - 60 p.

ISBN 9975-9719-4-6
100 ex.
323.15: 327.58 (063) (082)

ISBN 9975-9719-4-6

© - Chișinău, FES - 2002

SUMAR

<i>Bochmann C.</i>	<i>Canada - Catalonia - Tirolul de Sud: trei posibilități de rezolvare a conflictelor lingvistice</i>	4
<i>Roseano P.</i>	<i>Minoritățile etnice pe web: mai mult real decît virtual.</i>	13
<i>Ivan A., Vese V.</i>	<i>Minoritățile etnice și securitatea europeană la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. Studiu de caz România.</i>	33
<i>Troebs S.</i>	<i>"Noi suntem Transnistreni!" Istoria politicii în "PMR"</i>	46

CANADA – CATALONIA – TIROLUL DE SUD: TREI POSIBILITĂȚI DE REZOLVARE A CONFLICTELOR LINGVISTICE

Klaus BOCHMANN
Germania, Leipzig
Universitatea din Leipzig
Centrul de romanistică
Doctor, profesor, academician, director

Conflictele lingvistice sînt la ordinea de zi – nu numai în agenda instituțiilor europene și a reprezentanților mișcărilor minoritare, ci și în viața reală a statelor și a popoarelor. Nu există contact lingvistic fără conflict lingvistic – această judecată atribuită lui Peter Nelde, cel mai cunoscut specialist în problema limbilor minoritare din Europa¹, dar în realitate enunțată mult mai înainte de Georg Kremnitz², parcă exprimă esența situației lingvistice din mai toate țările europene și chiar din lumea întreagă, pentru că peste tot se ciocnesc variațiuni sociolingvistice – limbi standard cu dialecte, limbaje ale unor grupuri sociale, regionale, profesionale sau limbi în sensul propriu al cuvîntului, legate de interese sociale sau culturale, simbolice sau materiale. Probabil nu ar fi greșit să spunem că conflictele lingvistice fac parte din ansamblul contradicțiilor care marchează viața societăților.

Prin aceste constatări generale nu intenționez în nici un fel să reduc importanța sau gravitatea unor conflicte lingvistice aidoma celor existente în prezent în majoritatea țărilor ex-sovietice, conflicte rezultate dintr-o politică lingvistică discutabilă și care sfîșie societatea unor țări ca Republica Moldova. Am vrut însă să pun în evidență faptul că situația acestei țări nu este chiar atît de particulară, unică, cum s-ar putea crede, și că există sau existau situații

similare, din care se pot trage anumite concluzii și care pot oferi unele modele de soluționare a conflictelor lingvistice existente aici, chiar dacă anumite condiții speciale impun precauție maximă atunci cînd e vorba de transfer de experiență dintr-o țară la alta.

Una dintre condițiile speciale pare să reprezinte faptul că o țară ca Republica Moldova încă nu este pe deplin un stat de drept, în care ar fi asigurată independența totală a jurisdicției față de politică și dreptul deplin al cetățeanului de a reclama statul și organele sale. Nu cred că trebuie să insist asupra importanței acestui fapt de care depinde întreaga funcționare a legislației lingvistice, ca să nu vorbesc de credibilitatea ei. Dar este necesar să subliniez din capul locului că și în țările de care va fi vorba în cele ce urmează, situațiile sociolingvistice conflictuale au fost generate, cel puțin în parte sau într-o anumită măsură, de dictaturi sau regimuri conservativ-autoritare: franchismul din Spania, fascismul din Italia, chiar guvernul conservativ de lungă durată a lui Duplessis în provincia canadiană Québec aveau tendințe dictatoriale, și toate împiedicaseră o emancipare lingvistică a populației de limbă franceză. Soluționarea conflictelor lingvistice – contextele istorice scot aceasta în evidență – poate avea loc numai în condiții democratice sau într-o societate pe cale de democratizare.

În cazurile pe care aș vrea să le expun aici este vorba fie de provincii autonome (Tirolul de Sud), fie de regiuni cu atribute statale (Quebec, Catalonia), care, prin urmare, din acest punct de vedere sînt comparabile cu Republica Moldova. În zonele menționate există și alte aspecte comune cu situația sociolingvistică din Republica Moldova. În cele trei țări resp. regiuni o limbă majoritară în regiune era dominată de una minoritară, dominantă însă în statul suprapus. Astfel, în Québec, una dintre cele mai mari provincii ale Canadei preponderant anglofone, mai mult de 80 % ai locuitorilor vorbeau / vorbesc franceza, dar pînă în anii șaptezeci ai secolului trecut întreaga administrație, economie, toate pîrghiile societății erau în mîna anglofonilor, limba franceză reprezentînd chiar o piedică pentru ascensiunea socială. Conform rezultatelor sondajelor oficiale de atunci, francofonii erau una din categoriile sociale cele mai sărace, cu un nivel redus de formație culturală și un nivel de trai care-i situase pe locul 12 al grupurilor etnice, după imigranții italieni și la o mică distanță de amerindieni.³ De fapt, era tocmai această îmbinare a aspectelor sociale cu cele lingvistice (în unele privințe și ea comparabilă cu Moldova), care obligase elita politică să intre în acțiune pentru a rezolva conflictul lingvistic. În Spania lui Franco, utilizarea în public a limbilor mino-

¹ Cf. Nelde P.H., *Preface*, // Nelde P.H. (ed.), *Urban Language Conflict. Urbane Sprachkonflikte*, Dümmler. - Bonn 1989, p.V; idem, *Vorwort*. // P. H. Nelde (ed.) *Language Conflict and Minorities. Sprachkonflikte und Minderheiten*, Dümmler. - Bonn 1990, p.VI.

² In: *Einleitung: Die katalanische Soziolinguistik*. // Kremnitz G. (ed.), *Sprachen im Konflikt. Theorie und Praxis der katalanischen Soziolinguistik. Eine Textauswahl*. Narr. - Tübingen 1979, S.11-43. Termenul de „conflict lingvistic” a fost utilizat pentru prima oară de către sociolingviștii valenciani Luis Aracil și Rafael Ninyoles, *Congrés de Cultura Catalana. Resolució de l'ambit de la llengua*. - Barcelona 1977, p.3.

³ Cf. *Commission royale d'enquête sur le bilinguisme et le biculturalisme, Rapport, Livre I-III*, Ottawa 1967.

ritare – catalană, bască și galegă (galițiană) – erau interzise, după ce în timpul celei de-a doua republici spaniole Catalonia obținuse chiar un statut politic de quasi-independență. În Tirolul de Sud, în sfârșit, anexat de către Italia după primul război mondial, limba germană a majorității fusese supusă în epoca fascismului unei persecuții necruțătoare. Încercările de mai târziu de soluționare a conflictelor lingvistice în cele trei cazuri nu erau nicidecum cadouri ale unor guverne binevoitoare, ci efectul / rezultatul unor adevărate lupte, manifeste în parte și prin amploarea rezistenței antifasciste și anticentraliste din Spania; prin înfruntările independențistilor quebechezi cu armata canadiană în epoca stării de asediu în Frumoasa Provincie, la începutul anilor șaptezeci; precum și prin terorismul din anii șaizeci în Tirolul de sud / Alto Adige. Este evident faptul, că în primul rând, nu terorismul, ci pregătirea intelectuală și morală a populațiilor respective, realizată prin societatea civilă, prin intermediul intelectualilor la diferite nivele ale vieții culturale și politice, crease condițiile necesare pentru soluționarea democratică a problemelor legate de limba.

Să examinăm cele trei cazuri în ordine consecutivă.

1. Canada

Legile care reglementează utilizarea limbilor se referă la două niveluri: la cel federal și la cel provincial. Provinciile canadiene au un statut de autodeterminare, care le imprimă dimensiuni statale, cu un guvern propriu și o legislație proprie ce diferă de la provincie la alta.

Pe nivel federal, Legea din 1969, privind limbile oficiale, reglementează bilingvismul anglo-francez.⁴ Filozofia lui este ca fiecare cetățean canadian să-și trăiască monolingvismul său, cel puțin în relațiile lui cu organele guvernului federal. Oricine se adresează unui oficiu pancanadian sau face uz de un serviciu federal, inclusiv transportul, poșta etc., are dreptul să facă aceasta în limba sa preferată, fie franceză, fie engleză. Educația bilingvă este lăsată pe seama inițiativelor private sau a școlilor, în conformitate cu un alt principiu, care afirmă că "dacă toată lumea ar fi bilingvă, o limba ar fi de prisos". Toate documentele și publicațiile federale sînt însă bilingve; cărțile se pot citi în ambele limbi, iar toți funcționarii federali trebuie să fie – sau să devină – bilingvi.

⁴ Pentru legislația lingvistică vezi Colombe P. *Language rights in French Canada*, 1995; Godin P. *La poudrière linguistique. La Révolution tranquille 1967-1970*. / *Les Editions du Boréal*, 1993; Joy R.J. *Canada's official languages. The progress of Bilingualism*. / University of Toronto Press, 1992; Magnet J.E. *Official languages of Canada. Québec*. / Ed. Yvon Blais, 1995.

Dreptul folosirii uneia dintre cele două limbi oficiale este supravegheat de către un comisar (mai exact: o comisară) a (l) bilingvismului oficial. Ce se întâmplă cînd cineva nu găsește într-un serviciu federal vorbitor de limba solicitată. Iată un exemplu: șoferul oprit din cauza depășirii vitezei admise, atunci cînd polițistul refuză să-i vorbească în limba lui, are dreptul să se adreseze unuia dintre birourile comisariatului pentru bilingvismul oficial cu șansa chiar de a evita amendă, fiindcă nu a fost tratat corect. Deținuții din închisorile federale – din această categorie fac parte cei ce au fost condamnați la cel puțin un an și o zi de închisoare – au dreptul la un medic, un preot și un psiholog care să vorbească limba lor.

Legea federală a fost promulgată de teama că federația canadiană poate fi grav afectată din cauza mișcării de independență a provinciei Quebec. Cele șase milioane de quebechezi au o pondere importantă printre cei 30 milioane de locuitori pe care Canada îi numără astăzi. Separarea provinciei ar putea pune în pericol chiar existența de mai departe a Canadei, fiindcă provinciile anglofone ar putea să fie atrase de Statele Unite de care depind în mare măsură și economic. Această situație explică legea care astăzi e pusă sub semnul întrebării de către tot mai mulți anglofoni care resping bilingvismul oficial.

La nivel provincial, un bilingvism oficial există numai în provincia Nou-Brunswick, unde o treime din populație este francfonă. Toate celelalte provincii sînt monolingve, în majoritatea vorbindu-se limba engleză și numai în provincia Québec – limba franceză, aici limba engleză fiind recunoscută ca o limbă minoritară. Legea principală care se referă la politica lingvistică, așa numita "Carta limbii franceze" sau Legea 101, există din 1977, dar este contestată atît de către unii cetățeni quebechezi, cît și de Curtea constituțională federală. Ce prevede și de ce este atacată mereu această lege?

În baza constatării din anii 70 că limba franceză, majoritară din punctul de vedere demografic și vorbită înaintea cucerii engleze, este minoritară în privința comunicării pe plan social, legislația lingvistică quebecheză a dezvoltat o strategie a cărei filozofie se poate rezuma la conceptul de "aménagement linguistique". Acest concept preconizează dezvoltarea tuturor resurselor lingvistice și culturale ale provinciei cu scopul de a garanta fiecăruia posibilitatea de a participa din plin la viața culturală, politică, administrativă și economică a provinciei. În acest scop se prevăd următoarele măsuri: Serviciul public – în ceea ce ține de provincie și nu de federație – este garantat exclusiv în limba franceză, cu unele excepții, de pildă în jurisdicție, unde membrii minorităților recunoscute (anglofonii care reprezintă circa 10% din numărul populației locale, precum și așa-numitele "primele națiuni", adică iniuți – eschimoși – și amerindieni) au dreptul să adreseze în limbile lor. Băncile și întreprinderile care angajează mai mult de 50 de salariați au fost obligate să

adopte limba franceză ca limbă de lucru. Este interzisă de asemenea reclama în limba engleză, ceea ce a provocat un val de procese la tribunalul federal și a forțat guvernul provincial să modifice oarecum dispoziția respectivă. În școlile cu limba de predare engleză, rezervate exclusiv anglofonilor, franceza este prima limba străină. În sfârșit, emigranții a căror limbă maternă nu este limba engleză, trebuie să-și trimită copiii în școlile cu limba de predare franceză – ceea ce a provocat protestul mai ales al italienilor din Montréal (așa numitul incident de Saint-Léonard).

Politica aceasta a avut drept rezultat faptul că în prezent limba franceză este într-adevăr limba dominantă în Québec, deși obiectivele nu au fost realizate în întregime. Sectorul economic este cel mai refractar față de francizare. Este necesar să precizăm și faptul că procesul care a dus la succese indiscutabile a fost însoțit de așa-zisa "Revoluția tranchilă", proces de modernizare și laicizare profundă (prin îndepărtarea bisericii catolice omnipotente de pînă atunci în sectorul educației și al serviciilor sociale) a provinciei, a economiei și culturii ei. În prezent există o numeroasă intelectualitate francofonă în toate domeniile și la toate nivelurile culturii, învățămîntului, tehnicii și științei, există un antreprenariat francofon și există un important grup social care determină funcționarea serviciilor publice în limba franceză. Acest proces a făcut ca populația francofonă, marginalizată în trecut, popor de agricultori retrograzi și rămași în urma progresului social și economic și excluși din toate deciziile socio-politice, s-a transformat într-o populație modernă, activă, întreprinzătoare.

Un interes primordial în contextul preocupărilor noastre prezintă faptul că o politică lingvistică care permite accesul întregii populații la cultură, politică și economie eliberează resursele țării într-o măsură inimaginabilă fără aceasta. Politica lingvistică poate fi deci un mijloc de democratizare și de dezvoltare a unei țări. Este însă la fel de adevărat și faptul că ea singură, fără o dezvoltare economică și politică adecvată, nu poate face minuni.

2. Catalonia

Atunci cînd, după moartea marelui Franco, Constituția din 1978 a consfințit procesul de democratizare a Spaniei, Catalonia devenise motorul cel mai puternic al "autonomizării", al transformării regunilor istorice ale Spaniei în colectivități autonome. Procesul părea necesar pentru a împiedica definitiv excesele centralismului spaniol tradițional, însoțit de lupta înverșunată a Castiliei împotriva regiunilor alofone.

Statutul de autonomie a Cataloniei din 1979 și mai ales "Legea pentru normalizarea lingvistică în Catalonia" din 1983 – normalizare înseamnă reinstalarea limbii catalane în toate funcțiile sociale împreună cu actualizarea

normativizării ei – declară limba catalană ca "limba proprie Cataloniei", spaniola sau castiliana urmînd să fie declarată limba statului spaniol. Din punct de vedere politic-administrativ Spania postfranchistă este structurată federal, ca și Republica federală a Germaniei sau Canada, fiecare regiune are de asemenea un guvern propriu și ia decizii autonome privind chestiunile culturale și lingvistice.

Legea despre normalizare are multe puncte în comun cu legislația lingvistică din Québec. Ea de asemenea prevede o trecere treptată la o administrație preponderent catalană unde limba castiliană va fi folosită doar pentru o fază de trecere. Toate cadrele din serviciile publice sînt obligate să învețe și să folosească limba catalană. Școlile cu limba de predare castiliană sînt admise pentru o perioadă de trecere, ținîndu-se seamă de numărul foianț înalt de muncitori și funcționari imigrați din alte regiuni ale Spaniei. În rest, toți copiii învață limba catalană. Editarea de carte, publicațiile periodice și mass-media electronice în limba catalană sînt sprijinite de guvern, cu toată că tocmai în acest sector pînă astăzi concurența castiliană este mai puternică, fiind și preferate de către tineret. Limba catalană are o tradiție literară bogată și veche, din evul mediu, ceea ce dă limbii un anumit prestigiu care facilitează impunerea ei în societate.

Politica lingvistică catalană este contestată mereu de către Madrid care apreciază negativ restrîngerea sferelor de utilizare a limbii de stat. Și în interiorul societății catalane există o anumită rezistență împotriva măsurilor considerate de către unii ca o limitare a drepturilor civile, pe cînd alții le consideră chiar inutile, contrare tendințelor contemporane, "mersului istoriei" destinată globalizării. În realitate, adeseori avem de a face cu argumente care seamănă în mod fatal cu cele, cu care în Uniunea Sovietică se susținuse predominanța limbii ruse. Dacă în Canada politica lingvistică quebecheză este atacată în numele dreptului individual și este etichetată drept un particularism și un obstacol împotriva globalizării, dacă în Spania în politica de normalizare a guvernului catalan se vede o ghetozare a populației și o întoarcere la particularismul arhaic, în Uniunea Sovietică argumentul era internaționalismul și înțelegerea între popoare.

Politica lingvistică nu a înregistrat succese în toate domeniile, și nici în rîndurile tuturor păturilor sociale. Totuși, chiar și în pofida criticilor din interiorul și din exteriorul Cataloniei îndreptată împotriva naționalismului catalan, guvernul catalan poate conta astăzi pe o situație consolidată, într-adevăr normalizată a limbii catalane, care de altfel a reușit să fie acceptată ca una dintre limbile de lucru ale Uniunii Europene. Un motiv al succesului înregistrat este faptul că consensul național cuprinde aproape toate grupurile socia-

le, de la pături de jos până la clerul înalt și o parte a reprezentanților marilor întreprinderi.

3. Tirolul de Sud / Alto Adige

Provincia italiană, parte a regiunii Trentino-Alto Adige, este populată de germanofoni care formează aproape două treimi ale populației, de italieni imigrați în epoca mussoliniană și de ladinii din văile Dolomiților. După politica de oprimare a limbii germane din partea guvernului fascist care mergea până la suprimarea ei în școli, biserici și chiar cimitire și la italianizarea numelor persoanelor, provinciei îi este acordat, prin acordul austro-italian, numit acordul Gruber-de Gasperi din 1946, un statut de autonomie ce nu satisfăcea pe germanofoni. După multe proteste și acte de violență este promulgat așa numitul "pachet", în baza altui acord austro-italian din 1972. Tirolul de Sud are avantajul de a avea în spatele ei Austria și de a putea juca mereu cartea unitii cu Austria (ceea ce astăzi, în cadrul Uniunii Europene, nu mai este un atu tare).

Statutul "pachet" cuprinde câteva puncte speciale care sînt în felul lor unice. Sistemul școlar din provincie este împărțit în trei structuri distincte: școala germană, cea italiană și cea ladină. În prima, limba de predare este, bineînțeles, germană, dar limba italiană este predată cu un număr sporit de ore, începînd cu clasa a treia; școala italiană funcționează analog, deci limba germană este predată ca o disciplină de prim ordin; în școala ladină, cele trei limbi servind după circumstanțe drept limbi de predare, italiana și germana fiind studiate cu un număr de ore egal. Cel mai interesant moment este așa-zisul "Proporz", adică distribuirea posturilor din serviciile publice, după originea etnică: 62,9% germanofoni, 33,3% italofoani, și 3,7% ladini. Întrucît aproape toți locuitorii provinciei vorbesc atît germana cît și italiana, administrația publică poate să se efectueze în aceste două limbi.⁵

4. Concluzii și observații

Am examinat pe scurt trei situații sociolingvistice diferite, trei încercări de soluționare a conflictelor lingvistice ce au particularități unice și un șir de dispoziții și măsuri comune. Toate aceste măsuri contribuie la democra-

tizarea utilizării limbilor în viața publică, ușurarea accesului locuitorilor din regiunile respective la gestionarea societății și a resurselor ei.

În Europa, zonele în care trăiesc minorități marginalizate, neemancipate, sînt de obicei zone sărace, subdezvoltate. În cele trei cazuri, pe care le-am schițat, politica lingvistică a contribuit semnificativ la transformarea regiunilor amintite în zone prospere din punctul de vedere economic și cultural (cu excepția Cataloniei, care și înainte era una dintre regiunile cele mai dezvoltate ale Spaniei).

Cazurile menționate sînt exemple de "success-stories" (istorii de succes), care arată cum trei colectivități, fiind mărginite lingvistic și cultural, au reușit să se emancipeze. Nu în toate statele Europei există asemenea "success-stories". Mă refer mai cu seamă la Germania, Austria și Franța. În aceste țări, politica școlară, bunăoară, are scopul declarat (cazul Franței) sau nedecarat (Germania și Austria) să transforme copiii ce provin din rîndurile minorităților cît mai repede în vorbitori perfecți ai limbii naționale⁶. În Franța aproape că nu mai sînt cazuri în care copiii dintr-un mediu în care tradițional se vorbește sau se vorbea o limbă așa-zisă regională o învață pe aceasta ca primă limbă. În Germania însă limba frisonă și cea sorbă mai sînt vorbite în familie, și mai sînt copii care înainte de a merge la școală posedă limba germană într-o măsură redusă, dacă n-au învățat-o la grădiniță. De aceea la școală limbile minoritate sînt limbi de predare în clasele elementare. Există și unele licee cu predarea anumitor materii în limbile respective. Învățămîntul în limba minoritară se reduce la materiile specifice minorității, la instituțiile care formează învățători sau profesori.

Este evident că limbile a căror număr de vorbitori nu depășește o mărime critică, nu pot fi utilizate în toate sectoarele și disciplinele învățămîntului precum și ale vieții sociale. Evantaiul utilizării sociale poate și trebuie însă lărgit, întrucît cunoștințele dobîndite la școală se pierd repede cînd limbile respective nu sînt folosite în viața socială, cel puțin în unele domenii ale vieții publice. În multe cazuri inițiativa este lăsată pe seama minorităților înseși. Nu peste tot avem "istorii de succes", cum sînt cele pe care le-am prezentat mai sus, unde actorii erau reprezentanții unor minorități constiente de sine și foarte active. În cazurile minorităților ai căror membri, din motive care nu țin întotdeauna de ei înșiși, nu au această voință nici forță să lupte pentru drepturile lor, Statul nu ar trebui să se limiteze la o fațadă decentă care maschează moartea lentă a limbii minoritate. Există și o datorie a societății și a Statului

⁵ Cf. *Die Südtiroler Autonomie in europäischer Perspektive / L'autonomie altoatesina nella prospettiva europea. Beiträge der Tagung zum 25. Jahrestag des Inkrafttretens des neuen Südtiroler Autonomiestatus. Atti del convegno 25° anniversario dell'entrata in vigore del nuovo Statuto di Autonomia altoatesina. Europäische Akademie Bozen / Bolzano 1997.*

⁶ Cf. Cillia, de *R. Probleme und Perspektiven der europäischen Minderheitenbildungspolitik*. // Nelde P.H., Schjerve R. (ed.), *Minorities and Language Policy / Minoritäten und Sprachpolitik / Minorités linguistiques et l'aménagement linguistique*, Asgard, St. Augustin 2001, p. 137-38.

să protejeze activ limbile și culturile minoritare, să le întărească și să meargă chiar până la punctul de a revitaliza parțial limbile amenințate. Nu cred că insist mult dacă afirm că limbile sînt un bun cultural care trebuie păstrat și ocrotit. În ele s-au cristalizat experiențe și feluri de a vedea lucrurile unice și valoroase; ele sînt resurse culturale și umane. Dezvoltarea lor contribuie la dezvoltarea personalității celor care o vorbesc ca limba primei socializări. Ele pot fi și o resursă materială, economică, ținînd seama de faptul că în ziua de azi începe să ia contururi clare un turism "moale" în căutarea specificului regional. Exemplele de mai sus au arătat însă că fără o dezvoltare deplină și multilaterală a tuturor minorităților, fără un consens între majoritate și minoritate, societatea nu are viitor.

Închei această expunere cu încă o observație. Tensiunile dintre grupurile cultural-lingvistice își au rădăcinile lor, de obicei, în intoleranță. De aceea înlăturarea tensiunilor cere o înțelegere reciprocă. Fiecare parte – intelectualii fiecărei părți – trebuie să creeze sau să promoveze în rândurile propriului grup o înțelegere pentru problemele celeilalte părți. Dacă din partea rusofonilor din Republica Moldova putem cere pe drept cuvînt să respecte dorința românofonilor de a normaliza situația socioculturală a limbii băștinașe, ceea ce înseamnă să respecte și dorința de a ridica limba română la nivelul și rangul comunicativ pe care îl are limba rusă, atunci putem cere și din partea românofonilor să înțeleagă că și ceilalți au dreptul să folosească în public limba lor. Dacă putem justifica înlăturarea unei nedreptăți istorice – bunăoară marginalizarea limbii române în favoarea celei ruse, – poate fi la fel justificat și respectul față de limba rusă. Cine vrea democrație, trebuie să accepte și diferența / diversitatea, cu condiția să li se acorde comunităților lingvistice șanse de dezvoltare egală.

MINORITĂȚILE ETNICE PE WEB: MAI MULT REAL DECÎT VIRTUAL.

Paolo ROSEANO

Italia, Gorizia

*Institutul de Sociologie Internațională
doctor*

1. Definițiile și clasificările operaționale.

Investigația a cărei rezultate sunt prezentate mai jos au fost menite să studieze caracteristicile prezenței minorităților etnice a Europei de Vest pe web în întreaga lume. La primul stadiu al cercetării au fost luate careva criterii pentru a da o definiție precisă subiectului analizei prezente

Prima problemă a fost să identificăm o definiție unică pentru "minorități etnice" printre multele disponibile. Definiția operațională adoptată a atras atenția asupra următoarelor criterii:

subiectivitatea: cînd noi vorbim despre minoritățile etnice noi ne referim la un mic" diferit și discriminat grup". Din acest motiv, există cîteva dificultăți i) în deciderea fără echivoc cînd trăsăturile obiective a grupului cum ar fi să facă aluzie la diversitatea etnică a aceluiași grup și ii) în determinarea cînd grupul ia în considerație faptul că este discriminat. Pentru a rezolva ambele probleme s-a decis să nu se ia în considerație aceste două aspecte obiective în sine dar cum ele sunt percepute. Date fiind acestea au fost alese pentru studiu grupele care se declară ele singure minorități etnice sau care sunt considerate astfel de către alții.

teritorialitatea: minoritățile etnice studiate în acest mod se referă la așezele minorități teritoriale, de exemplu acele care locuiesc permanent pe teritoriul țărilor Uniunii Europene.

temporalitatea: s-a decis ca să se concentreze analiza doar asupra minorităților etnice native, de exemplu asupra celor ce "locuiesc într-un anumit loc o perioadă suficientă pentru a experimenta procesul adaptării reciproce la mediul fizic" (Boileau, 70).

Pentru a conchide, această cercetare a considerat ca "minorități" toate acele grupe care se simt / se declară ca fiind minorități etnice native.

b) Al doilea aspect a elucidat sensul "Site de Internet". Există o mulțime de posibilități. Eventual a fost adoptat un criteriu intermediar. Acesta constă în a considera saituri ale minorităților etnice:

1. dedicate complet acestor saituri subiecte particulare

2. paginile de web care operează cu acest subiect dar includ și alte saituri, ale căror subiecte nu sunt specific relate la problemele etnice.

Aceste sauturi pot fi clasificate bazindu-ne pe mai multe variabile. Două dintre ele prezintă interes în particular:

- apartenența etnică a instituției sau a persoanei împuternicite de acest sait și
- tipul organizației corespunzător saitului.

Tabelul 1 Clasificarea saiturilor.

				Apartenența		
				Grupul minoritar	Grupul dominant	A treia parte a ambilor
Tipurile de sauturi	Sauturile indivizilor			A	B	C
	Sauturile organizațiilor	real	Organele publice	D	E	F
			Asociațiile	G	H	I
			Firmele	J	K	L
		Virtual		M	N	O

Variabila „apartenența” generează multe dificultăți și nu va fi simplu de soluționat. Cite odată determinarea apartenenței etnice este într-adevăr automată, deoarece este plasată în interiorul saitului. Când nu este așa, determinarea se efectuează în corespundere cu o anumită margine de discreție. Atunci într-un număr anumit de cazuri, atribuirea este cu adevărat dificilă sau este practic imposibilă (de exemplu, devreme ce marea majoritate a ministerelor publice sunt preocupate, excepție cele dedicate politicilor lingvistice). Organele publice în Uniunea Europeană reprezintă un exemplu particular clar a acestuia. În conformitate cu statutul lor, ele nu pot într-adevăr fi ocupate de membrii ce aparțin la un grup minoritar, ambele la unul dominant sau minoritar. Totuși există careva structuri publice a căror scop instituțional este să protejeze grupurile minoritare sau doar careva aspecte relatate la ele (de exemplu limba maternă).

Variabila „tipul de saut” are o structură mult mai complexă. Prima distincție este făcută între pagina personală (home) și paginile organizației. Paginile organizației pot fi divizate între cele ce se relatează la organizații reale sau a celor corespunzătoare organizațiilor virtuale, de exemplu doar celor din interiorul webului. Atunci organizațiile reale pot fi clasificate în trei categorii concise: organe publice, organe private non-profit (numite „Asociații”), organe private pro-profit (numite „Firme”). Printre organizațiile virtuale, putem distinge ținând cont de tipurile: lista de mesaje, forum, webring, serverii Internet, comunitățile virtuale.

Dacă noi încrucișăm aceste două variabile, noi vom obține 15 combinații care pot fi văzute în tabel cu litere de la A la O.

Ultimul criteriu luat în vedere a fost ales criteriul ce determină persistența fiecărui sait. Sauturile ce întrunesc condițiile următoare au fost considerate ca fiind relatate la această cercetare:

- saitul trebuie să fie creat de către persoane sau organizații aparținând la o minoritate etnică.
- saitul trebuie de asemenea să fie în limba maternă a minorității etnice la care el aparține.

Adăugător la saiturile menționate mai-sus, alte tipuri de sauturi au fost luate în considerație în unele cazuri particulare. După cum a fost sugerat anterior, unde tensiunea etnică este mare, un număr mic de sauturi au fost stabilite (puse), (vorbind despre saiturile adăugătoare), unde este posibil să găsim informații despre atitudinea grupului dominant. Pînă la acele minorități etnice ce apar rar pe web sunt preocupate, s-a hotărât să se acorde cameră saiturilor care nu întrunesc criteriile menționate mai-sus, dar a căror data sunt folosite. În cazul minorităților etnice bine organizate (care, după cum vom vedea, joacă un rol dominant la nivel local), atenția trebuie concentrată asupra citorva subtipuri specifice ale saiturilor: saiturile partide; serverii Internet și saiturile comunitare virtuale; sauturi ce activează în limba maternă a grupului minoritar. Acest aspect particular este considerat diferența specifică de bază în definirea grupurilor minoritare în Europa contemporană. Michaud 1971, Héraud 1966).

2. Mijloacele de cercetare.

Scopul cercetării a fost crearea bazei de date a saiturilor minorităților etnice în Europa de Vest. Iată de ce noi am navigat prin toate web mondiale cu ajutorul a browsers Netscape and Internet Explorer. Cercetarea a fost divizată în două stadii diferite: în primul stadiu cuvîntul cheie a fost identificarea saiturilor care se referă la anumite minorități etnice. Pentru a realiza acest scop noi am ales căutarea Google, care s-a dovedit a fi potrivită. Google a dat într-adevăr o listă de sauturi identificate urmînd în ordinea care reflectă numărul legăturilor relatate la ele. În al doilea stadiu, saiturile la a căror legături a saiturilor precedent identificate se referă, au fost navigate folosind tehnica bulgărilor de zăpadă aplicată în Internet.

3. Trăsăturile saiturilor identificate.

3.1. Analiza rețelei.

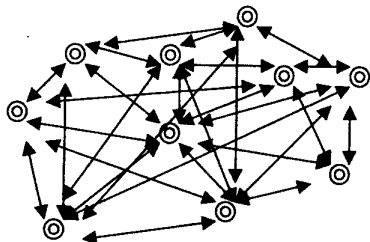
Primul rezultat important al analizei noastre referitoare la saiturile minorităților etnice europene a identificării structurilor diferite rețele.

De vreme ce și saiturile de web sunt preocupate, analiza net a structurii constă în găsirea legăturilor în interiorul saiturilor. O legătură este o conexiune hipertextuală limitată care oferă posibilitatea intrării altui sait. Trăsătura esențială a legăturii ca unui fel de conexiune este faptul existenței doar a trei posibile forme a conexiunii: bidirecțională, monodirecțională sau absentă (ultima prevede faptul că nu există nici un fel de legătură posibilă). Simplitatea extremă a acestei forme a conexiunii nu permite să îndeplinim o cercetare calitativă bazată de exemplu pe măsurile distanței sociale. Din contra în plasele reale aceasta este posibil.

Teoria grafică este tipul modelelor de rețele descriind cel mai bine relațiile dintre saiturile minorităților etnice. Aceasta reprezintă diviziile și relațiile lor cum ar fi un grup de noduri care sunt conectate una la alta prin linii (numite căi).

Luând în considerație legăturile dintre saiture este posibil să găsim careva modele ideal-tipice. Prima și cea mai simplă, fiecare persoană este tranzitiv legată de alte persoane, aceasta se poate spune că fiecare sait este conectat la alte saiture ale minorităților etnice. Cîteva exemple reale ne arată o situație similară. Cazul Cornish, o minoritate etnică ce locuiește pe peninsula britanică Cornwall, este un exemplu semnificativ a acestuia. Chiar deși nu într-un astfel de mod, Tabarchinians așezați pe insulele de-a lungul coastei sud-vest a Sardiniei, turcii sau thrace greci și croațienii în Italia formează o schemă similară.

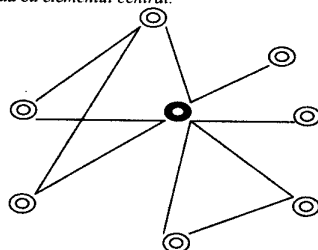
Schema 1. Rețeaua maximă de conectare.

Marsden și Laumann se numesc acest fel a structurii de rețea „structură maximă de conectare”. Ca similaritate principală a trăsăturilor demografice a grupurilor alese ca exemple sugerează, motivele determinatoare a acestuia care sunt găsite în numărul membrilor aparținând acestui grup minoritar, împreună cu un anumit fel a distribuției geografice. Tipul net difuz pare să se dezvolte acolo unde grupul minoritar este mic și-i localizat într-o arie bine definită. Aceasta ne permite să presupunem că tipul de relații existente între saiture reflectă existența acestora între membrii în societatea reală. Dacă minoritatea etnică este amplasată geografic într-o zonă mică bine definită, conexiunile între membrii acestuia vor fi de tipul “crack”. Luând în considerație numărul real al membrilor și distribuția geografică a grupului minoritar, este ușor de înțeles de ce noi găsim acest fel de structură netă în cazul Croațienilor în Italia, Cornish și Tabarchinians.

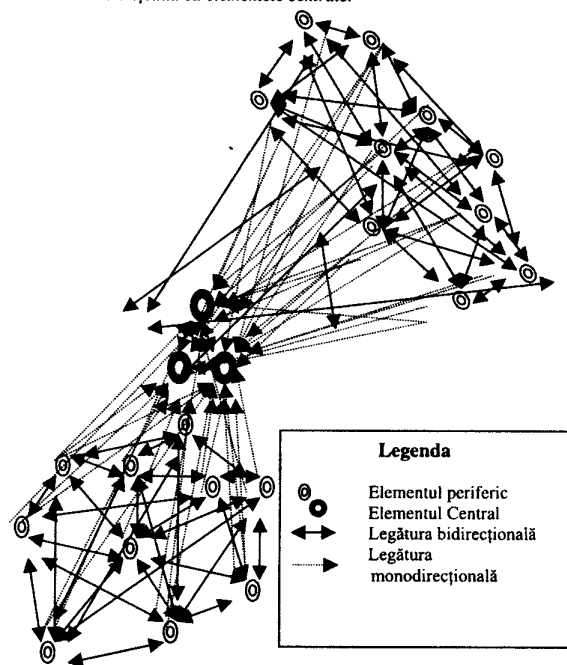
Al doilea tip de structură netă are un element central, un astfel de element la care toate elementele net sunt conectate. În rotirea lor aceste legături nu au legături cu fiecare din alte elemente

Schema 2. Rețeaua cu elementul central.

Această structură netă are mai multe variabile. În dependență de tipul de conectare. Legăturile pot fi bidirecționale (saitul A are o legătură cu saitul B și vice versa) sau monodirecțională (saitul A are o legătură cu saitul B dar nu și vice versa). Printre multele modele posibile, unul găsit în practică combină periferia legăturilor monodirecțională → centru și periferia legăturilor bidirecțională ↔ periferia și centrul ↔ centrul. Este caracterizat de un anumit număr de saiture centrale și de către un număr mare de saiture periferice.

Schema 3-Rețeaua cu elementele centrale.

Această structură network este întâlnită în multe sairi ale minorităților etnice. Cazurile cele mai semnificative sunt grupul Welsh și Arbresh în Italia. Ambele grupuri de sairi au legături cu sairile centrale care nu au legături cu fiecare sait periferic, dar doar cu unele din ele. Totuși sairile centrale au legături bidirecționale, de asemenea și cu unele periferice. Se întâmplă des ca

sairile periferice să fie împărțite în subrețele fiecare din ele sunt "rețele maxime de conectare".

Există câteva variabile recurente în acest fel de structură a rețelei ce sunt importante și trebuie luate în considerație. Exemplele Welsh și Arbresh au fost selectate deoarece ele fac o serie de elemente schimbătoare clare. Aceste elemente sunt de mare ajutor în determinarea variabilelor menționate mai sus. Două grupe sunt într-adevăr diferite în unele privințe: Modul de așezare: compact (de asemenea urban) de vreme ce Welsh sunt interesate; în arhipelago (mai mult rural) - Arbresh sunt interesate.

Nivelul mobilizării: înalt (Welsh); jos (Arbresh)

Statutul legal: recunoscut și pentru o perioadă mare de timp protejind minoritatea etnică (Welsh); recent recunoscut și grupul minoritar protejat (Arbresh)

Contextul socio-economic: favorabil pentru Welsh; nefavorabil pentru Arbresh.

Țara natală: inexistent pentru Welsh, Albania pentru Arbresh.

Combinarea acestor aspecte determină două situații complet diferite. Totuși structura lor a rețelei este foarte similară în lumea virtuală. De fapt, structurile net virtuale a Welsh și Arbresh demonstrează elementele opuse în mai multe privințe. Mai întâi de toate, cu referință la tabelul numărul 1, sairile centrale în Welsh corespund net la organizațiile ce intră în celula D (deci ele sunt organe publice a căror scop instituțional este să protejeze minoritatea etnică). În măsură în care Arbresh net este interesat, sairile centrale intră în celula M (deci ele sunt spații virtuale). E posibil de observat această diferență în „lumea reală”: este un grup minoritar protejat înalt prin mijloace legale (mulțumită mobilizării trecute), ei au o serie de organe publice angajate în protecția limbii materne. Aceste organe au fost simplu stabilite deoarece, după cum știm organizarea protecției pentru minoritățile etnice unite este mai simplă decât pentru grupele dispersate. Arbresh sunt localizați într-o sută de așezări mici care sunt iregular distribuite, protecție având doar cele recunoscute recent de ele și sunt caracterizate printr-un nivel scăzut al mobilizării. Din aceste motive ele încă nu și-au stabilit organele lor personale care joacă un rol semnificativ pentru minoritățile etnice nici Statul nu rezolvă problema lor. În măsură ce organele personale sunt interesate noi putem să presupunem rezonabil că absența lor este relatată la ambele variabile b) și d). Atunci ele sunt ambele conectate la procesul de modernizare deoarece atât mobilizarea etnică cât și progresul socio-economic sunt relatate la acesta. Variabila b) exprimă dorința de a investi resursele în crearea organelor private sus-menționate, în timp ce variabila d) indică disponibilitatea acestor resurse. De asemenea variabila a) este parțial conectată la modernizare, dar doar în măsura în care

opozitia urban-rural este preocupată. Pentru partea ce a rămas, aceasta este independent. În general minoritățile etnice cu organe importante tind să aibă sauturi centrale. În cazul minorităților fără organe capabile să dețină liderismul, rolul central este jucat de către organizațiile virtuale. O subvariabilă este reprezentată de către puterea saiturilor prin organele ce joacă un rol central pe web dar și din afara acestuia. Un exemplu de acest fel este rețeaua saiturilor Friulian unde saitul principal este stăpinit de către un ziar lunar cu o circulație modestă care ocupă o poziție virtuală mai importantă decât unele din cele mai importante și prestigioase institute de cercetare. În acest caz particular, (dar noi putem rezonabil presupune că această observație poate fi valabilă în general) motivele acestei poziții diferite în lumea reală și virtuală depinde de capacitatea demonstrată a (organizației mici de a veni prima și cu un succes mai mare la a ei „sciziune” spre web din lumea largă. Variabilele a) și b) vor fi discutate mai târziu pentru a ilustra alte trăsături ale variabilelor structurii net cu elemente centrale.

Înainte de a lua în considerație acest punct de vedere, este necesar să ne concentrăm atenția asupra altei trăsături a sistemelor de rețea a elementelor centrale. După cum e arătat în imaginea 3, ele pot fi divizate în subnet. Ele nu arată întâmplătoare, dar ele sunt determinate de către un subiect distribuit (împărțit). Există diferite feluri: funcțional (rețele școlare, rețele dedicate subiectelor culturale specifice cum ar fi limba maternă, muzica, folclorul...) sau geografic (rețelele web a aceleași arii). Aceste subgrupe nu sunt complet izolate, nu doar deoarece ele sunt legate la sauturi centrale, dar de asemenea a lor elemente au legături la elementele altor subgrupe. Deci netul cu elemente centrale arată ca un grup de subneturi a căror elemente sunt legate tranzitiv sau intranzitiv și cîteodată la elementele altor subneturi. Aceste subrețele sunt indirect conectate una cu alta prin subrețeaua centrală a căror elemente în general tranzitive sunt conectate una cu alta.

Pînă acum noi am luat în considerație doar structurile rețelei, ca să vorbim, care sunt în interiorul grupului minorității etnice. Sauturile analizate ca elemente a rețelei intră doar în prima coloană a tabelului numărul 1. Totuși rețelele nu au legături doar în interiorul lor, dar de asemenea și în afară, creînd acest mod ce noi l-am numi supra rețea sau mai în general „rețea a rețelor”. Încă odată, legăturile din afară pot fi monodirecționale și bidirecționale. O parte din această distincție, va fi necesar să găsim care sunt rezultatele a celor două conectate. Una din ele este reprezentată de către sauturile unui grup minoritar (central sau periferic). La alt sfîrșit a legăturii există sauturi care sunt incluse în rețelelor altor grupe ale minorităților naționale sau în sauturile care sunt în afara acestor plase. În general ele nu sunt consistente pentru scopul

unei cercetări, o parte din ele cînd acționează cu subiectul minorităților etnice. Ele pot fi clasificate astfel:

Sauturile organului public (național sau internațional) sau privat (asociații, NGO, institute de cercetare) care operează instituțional cu minoritățile,

Sauturile a căror interese instituționale sunt minoritățile etnice, fără corespunderea la o organizație reală.

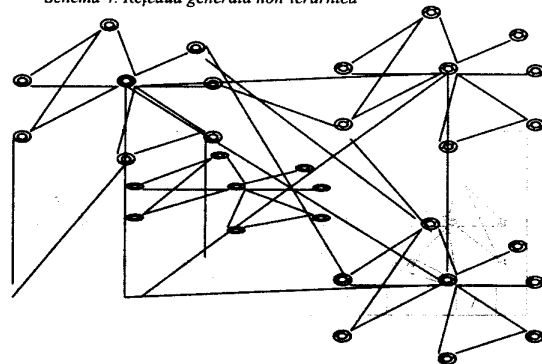
Cînd legăturile se adresează altor grupuri minoritare, există mai multe situații posibile. În primul rînd noi putem avea legături între subneturile similare. Legăturile între sauturile de muzică sau sauturile școlare sunt exemple bune. A doua situație ne arată în schimb o legătură între grupurile minoritare care au sau cred că au trăsături comune într-o lume reală. Cele mai comune trăsături sunt:

- culturale
- teritoriale

Primul caz se atribuie relațiilor între sauturile Saami din Scandinavia la cele Ladins, Friulians, Romansh și la cele Frisians din Germania și Olanda. Aceste grupuri împart elemente culturale importante (printre ele și limba maternă) sau sau o asemănare unele cu altele.

Reprezentarea grafică a întregii rețele poate fi următoarea:

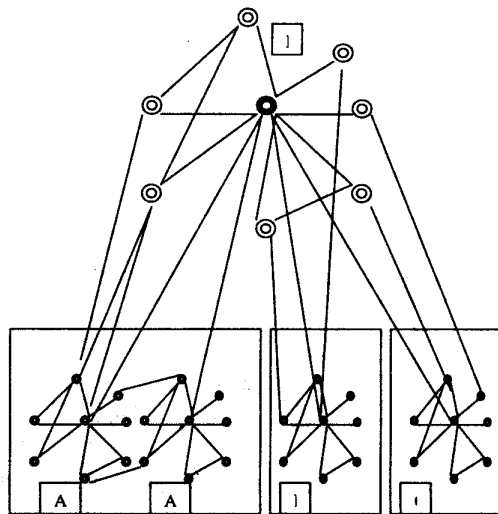
Schema 4. Rețeaua generală non-ierarhică

Minoritățile etnice pe care le-am menționat în calitate de exemple pentru rețelele generale non-ierarhice au următoarea trăsătură comună: Hèraud ar defini toate aceste grupuri: „țări fără Stat”. Această înseamnă că ele sunt grupuri minoritare care nu au o țară de origine ca punct de referință. Din această cauză legăturile între rețelele lor nu par a fi adresate către o rețea specifică, de ex. Ele nu sunt ierarhice sau așa vorbind „cu o rețea centrală”.

Sau invers, în minoritățile etnice ce au o țară de origine, legăturile tind să urmeze un model ierarhic.

Schema 5. Rețeaua generală ierarhică.

Schema 5 are ca model un fel de rețea generală ce se identifică la minoritățile ce vorbesc germana. Minoritățile ce vorbesc germana din cadrul Uniunii Europene au ales ca bază pentru modelul rețelei generale ierarhice din cauza că ele acoperă toate tipurile diferite de minorități etnice așa cum au fost definite bazându-se pe elemente teritoriale: există grupuri minoritare germane de margine (în Northern Schleswig, în Alsacia, în Tyrolul de Sud și în Belgia) și (insulele Friuli și în Veneto). Totuși mai sunt țări unde minoritățile ce vorbesc germana sunt localizate într-o arie geografică unică (Belgia, Franța și Danemarca: cazurile B și C sunt reprezentate în schema 5). În cazul minorităților germane: constă în determinarea țării de origine. Pentru a simplifica¹ putem accentua ce înseamnă Germania pentru germanii care locuiesc în Schleswig și Alsacia; Austria este țara de origine pentru comunitățile germane din partea sudică a Alpilor. Totuși, acestea nu ne previne de a face o abstracție și imaginându-ne o țară de origine singură. Acestea fiind, noi putem vedea că minoritățile germane din Italia au creat câteva rețele virtuale de diferite feluri (cu elemente centrale în Tirolul de Sud, „o rețea de conectare maximă” pentru insulele germane singure din Friuli și Veneto), abia conectate între ele. Contrar acestora, legăturile cu rețelele țării de origine sunt legături mai frecvente. Absența aceiași legături față de alte minorități germane se găsește în Schleswig de Nord și în Alsacia. Diferența dintre ele este că rețeaua Schleswig este mult mai deschisă țării de origine decât rețelele din Alsacia. Concluzia pe care o putem face este că, structurile rețelelor virtuale reflectă structurile rețelelor reale. Influența pe care o exercită țara de origine asupra grupurilor minoritare din străinătate este mai mare decât atracția reciprocă chiar între minoritățile respective, ambele în Internet și în lumea reală.

La situația arătată în schema 5 noi putem asocia situația minorităților care cu toate că trăiesc în diferite țări, ele reprezintă grupele dominante la nivelul local din cadrul uneia dintre aceste țări. Un exemplu bun sunt Bascii și Catalanii: Rețelele grupului minoritar în Spania au aceleași funcții ca și a țării de origine. Un alt exemplu este reprezentat de către așa numitele minorități „insulare”: acelea care locuiesc în interiorul comunității unei țări sunt așezate într-un mod teritorial unit și nu au țară de origine ca punct de

¹ Această simplificare nu ia în considerație unele elemente care ar fi importante în alte contexte. De exemplu, membrii grupelor ce vorbesc germana din Alsacia se consideră „Alsacieni” fără vre-o referință la țara de origine. Din cauza motivelor istorice germanii așezați în Alto Adige sunt mult mai legați de Austria însă nu exclud Germania.

referință (Sardinienii, Foroyar, Galicienii², Pomakii). În acest caz nu are sens să vorbim despre rețelele generale care leagă la ele la țara de origine sau la alte minorități care sunt considerate similare.

În afară de a face din rețelele generale ierarhice care s-au dezvoltat împreună cu relațiile țării de origine a minorității etnice, rețelele grupurilor minoritare sunt de asemenea implicate în rețelele generale ce leagă minoritățile care nu împărtășesc sau cred că nu împărtășesc trăsături culturale. Reieșind din datele acestei cercetări, saiturile minorităților așezate în interiorul aceleiași țări sunt parte a rețelelor generale. Structura lor este asemănătoare cu una indicată în schema 4 și deci, una non-ierarhică. Saurile centrale a fiecărui grup minoritar net unic nu au nevoie de legături la rețelele altor minorități etnice. Acesta este cazul minorităților etnice în Italia, unde saiturile lor centrale nu au întotdeauna legături la rețelele altor minorități etnice. Motivele ce duc la crearea unor astfel de rețele generale în interiorul țărilor se atribuie faptului de a căuta aliați (după cum vom vedea nu doar pentru acțiune politică, dar de asemenea pentru întărirea și recunoașterea identității). Pricererea sau stăpînirea limbii comune France este o condiție ce ajută la crearea rețelelor generale a saiturilor minorităților etnice din interiorul aceleiași țări (mai tîrziu noi de asemenea vom discuta despre saiturile ce au o limbă diferită de cea a grupurilor minoritare). Careva cazuri particulare a integrării printre rețelele minorităților etnice diverse este reprezentată de către legăturile între „minoritățile din interiorul altor minorități”. În particular există legături semnificative între Tabarchinieni și Germanii ce locuiesc în Friuli.

De asemenea cînd nu există un criteriu comun (cultural și teritorial), există legături între rețele a diferitor minorități etnice. Totuși aceasta se întîmplă ocazional. Unica generalizare posibilă se referă la legăturile saiturilor (de obicei saiturilor centrale sau acelor considerate centrale de către cei care le fac) a minorităților etnice care au succes. Ar trebui de menționat că ele sunt menținute de către grupuri care sunt considerate ca fiind „minorități puternice” sau chiar „minorități dominante”. Acest rol în UE este jucat de către Catalan din Spania. Există într-adevăr un anumit număr de legături între paginile WEB menținute de către alte grupuri minoritare etnice și saiturile grupului Catalan.

3.2. Analiză de conținut

Așa cum analiza de conținut a web saiturilor este interesată, mai întîi de toate să subliniem cîteva variabile ce au fost alese. Primul grup de variabile se referă la limba folosită pe web saiturile. Limba care este posibilă că va circula pe websait poate fi limba minoritară, limba grupului etnic dominant, (Engleza văzută ca o limbă a comunicării internaționale între grupuri) și alte limbi. Variabilele referitoare la limbi sunt concepute ca dihotomie, unde 1 sau „da” este pentru folosirea largă a limbii, chiar deși nu neapărat peste tot, și = sau „nu” pentru insuficiența folosirii limbii sau a limbii ce se referă la folosirea ocazională a ei.

Al doilea grup de variabile se referă la conținutul websaturilor. Conținutul care a fost selectat sunt a celor care sunt considerate în general relevante în desăvîrșirea identităților etnice: 1) cultura și evenimentele culturale, 2) literatura, 3) limba, 4) istoria, 5) educația, 6) normele, 7) problemele politice (cum ar fi revendicările sau altă informație referitoare la participarea minorităților în viața politică). Adicional la toate acestea elemente au fost monitorizate, cum ar fi 8) odihna (sport, muzica...), 9) evenimente în general, 10) economia (incluzînd atît activitățile de marketing, informații generale despre grupul minoritar cît și afacerile etnice).

În general folosirea limbii minorității este prezentă în majoritatea websaturilor, ca folosire a limbii dominanteilor.

Tabelul 1. Folosirea limbilor minorităților

Folosirea limbilor minorității	Frecvența	%
nu	455	35,8
da	817	64,2
Total	1272	100

Tabelul 2. Folosirea limbilor dominantei

Folosirea limbilor dominantei	Frecvența	%
nu	526	41,4
da	746	58,6

Noi vedem că 45,4% a websaturilor conțin atît limbile dominantei cît și a minorității, deci fiind bilingv (cel puțin).

² Disputa rămîne deschisă între cele ce-și mențin identitatea lingvistică de Galicienii și Portugezii și cele care consideră Galicianii – o limbă autonomă.

Tabelul 3. Folosirea limbilor minorității și dominantei

			limba majoritară		Total
			nu	nu	
Limba majoritară	nu	N.	80	375	455
		%	17,6	82,4	100
	da	N.	446	371	817
		%	54,6	45,4	100
Total		N.	526	746	1272
		%	41,4	58,6	100

Luind în considerație corelările Pearson, iese la iveală faptul că limba dominantă este strâns corelată cu limba minorității, în timp ce engleza este corelată la alte limbi.

Tabelul 4. Corelațiile printre folosirea limbilor dominantei și minorității

	Limba minorității	Limba majorității	Limba Engleză
Limba majorității	-0,3602		
Engleza	0,001469	0,026055	
Alte limbi	0,061772	0,116025	0,325977

Este mai interesant să vezi la ce extensie fiecare limbă minoritară este folosită.

Tabelul 5. Folosirea limbilor minorității de către limbă

LIMBA MIN.	nu	da	tot.	% nu	% da	% tot.
Albanian	23	3	26	88,5	11,5	100
Alsatian*	11	14	25	44,0	56,0	100
Vlach	11	5	16	68,8	31,3	100
Bask	14	27	41	34,1	65,9	100
Breton	7	21	28	25,0	75,0	100
Catalan	16	90	106	15,1	84,9	100

Cornish	24	3	27	88,9	11,1	100
Corse	12	20	32	37,5	62,5	100
Croat	12	19	31	38,7	61,3	100
Dane	4	21	25	16,0	84,0	100
Flemish	8	9	17	47,1	52,9	100
Føroyar	0	40	40	0,0	100	100
Finn**	4	26	30	13,3	86,7	100
French	2	9	11	18,2	81,8	100
Fryson	16	48	64	25,0	75,0	100
Friulian	37	20	57	64,9	35,1	100
Gaelic	7	29	36	19,4	80,6	100
Galician	2	36	38	5,3	94,7	100
German	4	44	48	8,3	91,7	100
German (gf)***	13	18	31	41,9	58,1	100
German (st)****	1	30	31	3,2	96,8	100
Greek	28	5	33	84,8	15,2	100
Hungarian	9	2	11	81,8	18,2	100
Ladin	9	12	21	42,9	57,1	100
Macedonian	8	0	8	100,0	0,0	100
Manx	18	5	23	78,3	21,7	100
Mirandes	3	3	6	50,0	50,0	100
Occitan	28	46	74	37,8	62,2	100
Pomak	5	0	5	100,0	0,0	100
Saami	18	23	41	43,9	56,1	100
Sardinian	21	22	43	48,8	51,2	100
Scottish Gaelic	17	14	31	54,8	45,2	100
Slovene	3	64	67	4,5	95,5	100
Sorb	14	17	31	45,2	54,8	100
Swede	2	42	44	4,5	95,5	100
Turk	10	12	22	45,5	54,5	100
Walser	16	1	17	94,1	5,9	100
Welsh	18	17	35	51,4	48,6	100
TOTAL	455	817	1272	35,8	64,2	100

* Ambele Germani Alsacieni și Germanii standard.

** Ambele Finnish standard și Thornedal Finnish.

*** *Ambele Germani standard și dialectele of comunităților vorbitoare de Germană în Italia în afara Tirolului de Sud*

**** *Germani standard, Tirolul de Sud*

În general pentru majoritatea grupurilor minoritare, majoritatea paginilor de web au fost realizate (de asemenea) în limba minorității. Există câteva excepții importante: Walser (94,1% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Galezii Scoțieni (54,8% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Mirandes (50% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Manx (78,3% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Macedonienii (100% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Ungarii (81,8% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Grecii (84,8% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Friulii (64,9% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Cornițienii (88,9% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Vlahii (68,8% a websaiurilor nu folosesc limba minorității), Albanii (88,5% a websaiurilor nu folosesc limba minorității).

La prima vedere noi am putea deduce că grupurile mici și dispersate fără state de origine sau cu state de origine al căror rol este slab. De fapt, limbile Walser, Galii scoțieni, Pomacii, Mirandeyii, Manxii, Freulii, Cornițienii, Vlahă nu țin de nici un stat de origine. Este de asemenea adevărat că limbile altor minorități nu au state de origine și majoritatea web saiturilor sunt în următoarele limbi: (corsu, Welsh, Sardinian, Saami, Occitan, Sorb, Fryson, Breton, Bask, Catalană). Printre aceste grupuri lingvistice multe dintre care sunt mari și deseori protejate de lege.

În concluzie am putea spune că faptul de a avea un stat de origine sau inexistența acestuia este unul din factorii care influențează negativ folosirea unei limbi în Internet, dar dacă grupul este mare atunci folosirea limbii nu este așa de joasă. Această ipoteză este argumentată de faptul că dacă noi privim la grupuri fără state de origine împrăștiate în mai mult decît o țară, noi deducem că grupurile mai mici mai puțin folosesc limbile lor. De exemplu, limba Occitană este folosită în 22,2% web saiture referitoare la minoritatea din Italia în timp ce în Franța este prezentă în 85,1% de saiture a aceluiași grup lingvistic. Limba Catalană este folosită în fiecare web sit referitor la grupul lingvistic ce locuiește în Spania, procentajul este 71 pentru saiturele catalane din Franța și 36,4 pentru web saiturele Catalanilor ce locuiesc în Italia. Germanii ce locuiesc în Italia reprezintă un exemplu interesant nu doar după dimensiunile numerice care influențează gradul folosirii limbii, dar de asemenea și a protecției legislative. În Tirolul de Sud unde minoritatea vorbitoare a limbii germane trăiește compact și este protejată de lege chiar de la

începutul vieții Republicii Italiene, 96,8% a web saiturilor sunt în germană (Hochdeutsch). Alte grupuri vorbitoare de germană ce locuiesc în Italia dar sunt împrăștiate în unele văi din afara Tirolului de Sud, numeric sunt mai puțin importante îi sunt protejate de lege din 1999. Aceasta implică că Hochdeutsch nu este larg cunoscută și dialectele germane sunt rar scrise.

Tabelul 6. Folosirea limbilor minorității de către limbă și stat

LIMBA MIN. / STATUL	nu	da	total	% nu	% da	% total
Catalan în Franța	9	23	32	28,1	71,9	100
Occitan în Franța	7	40	47	14,9	85,1	100
Fryson în Germania	10	14	24	41,7	58,3	100
Catalan în Italia	7	4	11	63,6	36,4	100
German în Italia (excepție Tirolul de Sud)	13	18	31	41,9	58,1	100
German în Italia (Tirolul de Sud)	1	30	31	3,2	96,8	100
Occitan în Italia	21	6	27	77,8	22,2	100
Catalan în Spania	0	63	63	0,0	100,0	100
Fryson în the Olanda	6	34	40	15,0	85,0	100

Privind la conținutul websaiurilor, vedem că cel mai prezent subiect este mai pe larg „cultura și evenimentele culturale” urmat de către limbă (42%), odihnă (29,4%) și istorie (17,3%). Mai puțin prezente sunt literatura (3,6%) și normele (2,6%).

Tabelul 7. Subiectele

SUBIECTELE	da	% da
cultura și evenimentele culturale	598	47
limba	535	42
odihna	374	29,4
istoria	219	17,3
evenimente	188	14,8
probleme politice	184	14,5
educația	149	11,7
economia	138	10,9
literatura	47	3,6
normele	33	2,6

Dacă am privi asupra corelației dintre aceste elemente, noi am vedea că corelația este mai strânsă între odihnă și evenimente. Literatura pare să nu aibă o corelație semnificativă cu orice alt element. Limba și istoria sunt conectate mai mult de toate cu educația care este și evidentă. Problemele politice sunt corelate cu normele. Cultura este conectată strâns cu alte elemente care ne fac să considerăm ca un indice clar.

Tabelul 8. Corelația semnificativă între evenimente

	1	3	4	5	6	8
literatura						
limba						
istoria	0,140635					
odihna						
educația	-0,12794	0,199725	-0,10136			
evenimente	0,106962			0,212585	-0,11036	
norme						
probleme politice	-0,18158					0,1016
economia	-0,11369					

Corelația este semnificativă la nivelul 0.01 (2-).

Note: 1 - cultura și evenimentele culturale; 2 - literatura; 3 - limba; 4 - istoria; 5 - odihna; 6 - educația; 7 - evenimente; 8 - normele; 9 - problemele politice, 10 - economia. La pozițiile 2, 7, 9, 10 corelația e mai mică decât indicele menționat mai sus.

Ca o ultimă sugestie pentru reflecție aș dori să vă atrag atenția la preferințele tematice găsite în fiecare set a websaiturilor:

Tabelul 9. Subiectele preferate de către limbă și stat

Minoritatea	Statul	Lit. %	Limba %	Istoria %	Odihna %	Edu %	Evenim %	Norm. %	Prob. pol. %	Econ %
mir	Portugalia	0	88	25	13	0	38	0	0	13
breton	Franța	7	75	21	18	21	11	0	11	18
welsh	M.Britanie	11	31	9	29	20	29	0	14	26
cornish	M.Britanie	0	41	22	11	4	30	0	26	11

albanian	Italia	12	15	58	35	0	27	8	0	4
greek	Italia	9	36	42	24	15	9	0	6	15
bask	Spania	0	22	12	20	17	37	0	34	32
sardin	Italia	16	42	12	19	2	19	2	19	16
furlan	Italia	2	40	16	35	4	25	2	9	5
german (gf)	Italia	3	52	19	26	6	16	10	3	3
catalan	Italia	0	45	18	45	0	9	0	27	9
walser	Italia	0	29	35	41	12	0	0	12	0
german (st)	Italia	0	13	19	29	10	16	6	19	10
occitan	Franța	4	53	19	26	9	6	2	4	2
occitan	Italia	11	11	19	33	4	7	0	0	0
slovenian	Italia	6	3	6	62	15	0	0	3	0
ladin	Italia	0	10	33	24	19	14	0	5	0
sorb	Germania	0	16	26	32	6	3	0	3	13
manx	M.Britanie	9	52	30	43	4	30	0	4	22
macedonian	Grecia	0	0	13	0	13	25	0	75	25
slovenian	Austria	3	9	6	42	0	36	0	6	30
croatian	Austria	0	13	13	53	7	13	0	0	0
croatian	Italia	0	6	75	31	0	0	0	6	6
corsu	Franța	0	38	22	28	3	25	3	44	6
french	Italia	0	36	27	36	18	18	9	35	18
aroman	Grecia	0	38	44	13	0	6	6	19	6
pomaki	Grecia	0	40	60	0	0	0	0	20	0
dutch	Franța	0	53	24	35	18	12	6	6	18
fryslan	Olanda	18	40	5	50	3	23	3	8	8
fryslan	Germania	0	50	25	46	4	0	4	17	4
german	Danemarca	0	67	7	27	47	7	0	13	7
dane	Germania	4	32	16	24	20	20	0	12	8
german	Belgia	0	70	12	67	3	18	0	3	9
alsatian	Franța	4	60	12	28	12	8	4	16	12
hungarian	Austria	0	27	27	36	18	9	9	18	0
swede	Finlanda	0	50	5	43	7	11	2	27	2
saami	Suedia	12	35	15	27	4	12	8	19	8
saami	Finlanda	0	7	40	20	0	0	7	40	13
finn	Suedia	0	70	7	40	30	13	3	0	10

turkic	Grecia	0	41	14	14	0	14	0	32	0
catalan	Franta	3	53	16	50	16	9	0	0	6
catalan	Spania	0	90	3	5	46	0	0	13	6
gaelic	Irlanda	3	69	6	11	11	6	0	19	11
scotian gael	M.Britanie	0	65	10	19	10	10	0	29	10
galician	Spania	5	87	8	11	8	18	3	16	13
faer oer	Danemarca	0	8	3	20	28	23	23	28	40

În interiorul fiecărui grup de websaituri este preferat subiectul sau a limbii, sau al istoriei care sunt teme obișnuite de identitate în discursurile minorității. Un element general foarte relevant este odihna care include sportul, muzica și distracția. Aceasta poate fi corelat la rolul important al organizațiilor (de exemplu, în special asocianismul), pentru multe minorități europene, cum ar fi: slovenii în Italia. Economia este subiectul care operează cel mai mult cu saitul Føroyar. Problemele politice sunt cele mai importante sau unul dintre cele mai importante elemente, pentru websaiturile ce experimentează apogeurile în ciclurile lor de protest sau în trecuturile lor bulversate (macedonienii în Grecia și Corsica). În general diferența între cele mai întrebuițate subiecte și altele, în termenii procentajului sunt destul de înalte, excepție pentru acele grupuri minoritare care s-au dezvoltat într-un mod de „societăți paralele”, de exemplu: care au avut succes în răsturnarea statului lor, cum ar fi Walshii. Ei nu au necesitatea să dea proeminență revendicărilor politicii directe sau să împiedice revendicările politice prin problema identității.

4. Concluzii

În concluzie aș dori să amintesc faptul că atât analiza rețelei cât și analiza de conținut a dezvăluit că websaiturile minorităților etnice în Europa de Vest reflectă caracteristicile minorităților „în viața reală”.

MINORITĂȚILE ETNICE ȘI SECURITATEA EUROPEANĂ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XX LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XXI-LEA. STUDIU DE CAZ ROMÂNIA.

Adrian IVAN
România, Cluj
Universitatea Babeș-Bolyai
Centrul de Studii Internaționale
Director executiv

Vasile VESE
România, Cluj
Universitatea Babeș-Bolyai
Doctor, profesor

Conceptul de securitate a dobândit noi valențe la sfârșitul războiului rece, dimensiunii militare, mai puțin manifestă, i s-au adăugat sfidările fenomenelor legate de protecția mediului, traficul de droguri și carne vie, crima organizată și nu în ultimul rând naționalismele radicale care au generat conflicte chiar în Europa. Aceste conflicte au implicat de cele mai multe ori înfruntări între majorități și minorități etnice. Ca urmare chestiunea minorităților a revenit la ordinea zilei în Europa Centrală și Orientală mai presantă ca niciodată.

Sfârșitul războiului rece, însoțit de căderea Uniunii Sovietice și a regimurilor comuniste din Europa de Est a deschis o perioadă de incertitudini și de noi amenințări. Este vorba de conflicte de intensitate diversă, rezolvabile în special prin mijloace politice și diplomatice. Chiar dacă fondul problemei este unul teritorial sau economic, aproape toate aceste antagonisme comportă o dimensiune națională. Chestiunea minorităților etnice a riscat și riscă în continuare să frâneze considerabil reorganizarea generală a Europei și a securității acesteia.

Majoritatea țărilor din Centrul și Sud-Estul european s-au angajat pe calea democrației, aderând la principiile pluralismului politic și ale statului de drept. Dar, cheia angajamentului democratic al acestor țări rezidă în voința de coexistență a diverselor grupuri din sânul aceluiași stat și de tratamentul acordat minorităților. Contrar acestei voințe, începând cu 1990, revoluțiile anticomuniste din Europa de Est au fost succedate de apariția unor naționa-

lisme exacerbate, care a întărit teama – cum afirma distinsa politoloagă franceză Marisol Touraine – de un "naționalism total".⁷

Aceste naționalisme au antrenat o criză de legitimitate a statelor-națiune în zona central și sud – est europeană. Statul în această zonă a trebuit să facă față pe de o parte consecințelor sociale și economice, rezultate din trecerea de la economia centralizată la economia de piață, iar pe de altă parte revendicărilor unor grupuri etnice.

Foarte mulți specialiști consideră că rolul statului în sistemul internațional trebuie regândit, tot mai mult vorbindu-se de protecția drepturilor omului ca o obligație a unei comunități internaționale pe cale a se structura.

Așa se explică demersurile întreprinse de organismele europene și euro-atlantice pentru rezolvarea crizelor religioase și interetnice din fosta Yugoslavie. Regimul politic din această țară a preferat să riposteze contra reacțiilor unor grupuri etnice, nemulțumite de centralizare și uniformizare impuse cu forța de liderii de la Belgrad în anii comunismului. Pentru a face față problemelor determinate și raporturilor dintre majorități și minorități etnice, credem că trebuie să înțelegem raporturile dintre stat și minorități, rolul unor state vecine, având rolul de patrii-mamă pentru unele minorități etnice.

Caracteristicile principale ale conflictului între statul-națiune și minoritățile etnice

Orice chestiune a minorităților, în orice timp și loc, reunește aceleași elemente: un grup numeric minoritar în interiorul unui stat, care se diferențiază de populația majoritară prin anumite caracteristici: culturale, lingvistice, naționale, etc.

Chestiunea minorităților este determinată de o situație conflictuală între un grup minoritar și statul națiune în cauză. Adesea intervin în acest conflict și alți actori: statul cu care se înrudește minoritatea ("statul-patrie") sau țările state. Nu trebuie să uităm din această ecuație organizațiile internaționale care începând cu Societatea Națiunilor și continuând cu ONU, Consiliul Europei, OSCE, UE și NATO au avut în vedere protecția minorităților. Fiecare actor are propria sa viziune despre situație, astfel că avem de a face cu adevăruri multiple și de cele mai multe ori divergente. Tocmai cunoașterea unor reprezentări subiective multiple ne permit înțelegerea fizionomiei conflictului și modalitățile de rezolvare ale acestuia.⁸ Cu cât percepțiile sunt mai emoționale, pasionale, relațiile între diferiți actori devin mai conflictuale.

Amenințarea pe care minoritatea o resimte la adresa securității sale, a supraviețuirii și identității sale este sursă de tensiune.⁹ Sursele de tensiune sunt favorizate de numărul grupului minoritar, identificarea minorității cu teritoriul pe care ea este regrupată, valoarea simbolică pe care statul în cauză îl acordă spațiului locuit de minoritate (Kosovo – sârbii consideră că este teritoriul de formare al poporului sârb) – acesta este și spațiul referitor la care majoritatea și minoritatea își dispută apartenența istorică, argumentele având aici o încărcătură istorică – (cine a fost primul?) – semnificativă. O altă sursă de tensiune o constituie situația frontalieră a teritoriului pe care locuiește minoritatea, la proximitatea imediată a "statului-patrie". O susținere activă din partea acestuia poate fi resimțită de minoritate ca un suport legitim pentru revendicările sale (a se vedea minoritățile din România și Ungaria). Aceste "patrii-mamă" pot incita uneori grupul minoritar să se arate mai intransigent, manifestându-se totdeauna mai puternic. În același timp, statul pe teritoriul căruia locuiește minoritatea poate vedea în sprijinul acordat de statul "patrie-mamă" o anumită ostilitate sau chiar amenințare la adresa suveranității și integrității sale teritoriale.

Sub forma sa cea mai gravă, problema se pune în termeni de independență a minorității etnice. Situațiile de acest tip (albanezii din Kosovo) riscă să escaladeze în conflicte armate. André-Louis Sanguin de la Universitatea din Angers afirmă că ruptura se produce în momentul când minoritățile rup alianța istorică tacită cu guvernul central și reclamă dreptul lor moral la autodeterminare așa cum fusese acesta afirmat în cele 14 puncte wilsoniene.¹⁰ Autorul francez nominalizează aici corsicanii și bascii.

Problema de o gravitate intermediară este o problemă relațională între statul care adăpostește minoritatea și "patria-mamă". Ea se manifestă la nivelul relațiilor bilaterale și nu pune cu adevărat în pericol frontierele existente la un moment dat, în ciuda importanței acordate de o parte și de alta aspectului teritorial în chestiune. În cazul acesta minoritatea nu revendică dreptul la independență. Ea este interesată numai să păstreze drepturile sale individuale sau colective.¹¹ Aceste probleme se regăsesc în Europa mediană, în teritoriile care sunt aproape aceleași din 1919 până în prezent: maghiarii din Transilvania, Slovacia, Voivodina, turcii din Bulgaria etc.

Există de asemenea anumite grupuri socio-etnice care revendică respectul drepturilor omului sau drepturi speciale (minoritățile de țigani și anumite

⁷ Touraine M. *Géopolitique du XXIe siècle*. / Editions du Seuil. - Paris, 1995, p.58

⁸ Tirilly, de S. *Minorités et sécurité en Europe*. // Ares, vol. XV, no.1, 1995, p.36

⁹ Ibidem, p.37

¹⁰ Sanguin A.-L. *Les minorités ethniques en Europe*. / L'Harmattan. - Paris, 1993, p.7

¹¹ Ibidem

minorități din Occidentul European – bretonii de exemplu). Aceste minorități nu constituie o amenințare pentru securitatea continentului.

La sfârșitul secolului al XX - lea și începutul secolului al XXI-lea chestiunea minorităților a fost abordată în două maniere diferite: dimensiunea umană și dimensiunea securității. Ambele metode au contribuit la o mai bună cunoaștere a situației minorităților etnice, fără, a avea pretenția că problemele acestora au fost rezolvate.

1. Dimensiunea umană

Un rol deosebit în protecția drepturilor minorităților etnice îl joacă sistemul normativ al Consiliului Europei în domeniul apărării drepturilor omului. După al doilea război mondial, asistăm la o creștere a numărului actelor normative referitoare la minorități; Declarația universală a drepturilor omului elaborată de ONU în 1948, Pactul Internațional relativ la drepturile civile și politice (1966), Actul Final de la Helsinki (1975), Documentul de la Viena (1989), Documentul de la Copenhaga (1990), Carta de la Paris (1990), Declarația asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale și etnice, religioase și lingvistice (1992), Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare (1992), Convenția cadru pentru protecția minorităților naționale (1 februarie 1995, Strasbourg), Convenția europeană asupra naționalității (6 noiembrie 1977), Recomandarea nr. 1134 asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților (1990), Recomandarea nr. 1201 (1993) relativă la un Protocol adițional la Convenția europeană a drepturilor omului ș.a.

Documentele europene cu privire la protecția minorităților formează ele însele un regim european de protecție a minorităților. Acest regim a fost acceptat parțial de majoritatea țărilor Europei de Est și de Sud-Est, dar tratarea chestiunii minorităților prin intermediul acestuia este iluzorie. Consiliul Europei ia în considerare doar drepturile de care trebuie sau ar trebui să beneficieze minoritățile. El vizează rezolvarea problemei minorității cu prioritate în interiorul statului existent. Raporturile minorităților cu majoritatea și statul în care trăiesc nu sunt uniforme. Albanezii din Kosovo, Irlandezii, Bascii etc. reclamă independența față de statul sub a cărui suveranitate trăiesc, în timp ce alte minorități, ca de exemplu maghiarii din Transilvania doresc participarea la o nouă construcție politică statală, în care majoritatea și minoritatea să se exprime ca două comunități dornice de conviețuire împreună.

Regimul european de protecție a minorităților își face simțite efectele în contextul demersului statelor central și sud-est europene de a se integra în Uniunea Europeană și NATO. Exemple concludente în acest sens ne sunt oferite de România și Bulgaria. În aceste țări, atitudinea față de minorități a îmbrăcat forme de manifestare pozitivă, greu de imaginat în regimurile co-

muniste din cele două țări. Au fost făcute concesii privind autonomia culturală, spirituală, iar în România minoritatea maghiară a participat la guvernare începând cu 1996.

2. Dimensiunea securității europene

Această metodă este susținută prin acțiunile OSCE și ale Uniunii Europene. În iulie 1992 la Helsinki statele participante la Conferința pentru Cooperare și Securitate în Europa au creat un instrument de prevenire a conflictelor, a cărui activitate este în întregime orientată către chestiunea minorităților, Înalțul Comisar pentru Minoritățile Naționale.¹²

Înalțul Comisar trebuie să evalueze, în ceea ce privește minoritățile etnice, existența unui risc pentru pacea și stabilitatea regională. Dacă aceste estimări arată că există un astfel de risc de conflict va declanșa o alertă rapidă.¹³

Existența Înalțului Comisar pentru Minoritățile Naționale are câteva avantaje. Pe de o parte, acest organism asigură o grupare a informațiilor, ceea ce îi permite o cunoaștere aprofundată și obiectivă a minorităților, iar pe de altă parte, statele recunosc pentru prima dată rolul unor actori nonstatali în prevenirea unor conflicte.¹⁴

În același timp, Înalțul Comisar pentru Minoritățile Naționale prezintă garanții de imparțialitate și se bucură de un mare respect, ceea ce conferă remarcilor și recomandărilor sale o valoare morală importantă. El favorizează apropierea părților, construind bazele unei viitoare negocieri. Acest tip de diplomație preventivă a fost ilustrat remarcabil de fostul Înalț Comisar pentru Minoritățile Etnice, Max von der Stoel.

În ciuda acestor avantaje, reușita Înalțului Comisar depinde de voința statelor (pe teritoriul cărora sunt focare de conflict) de a accepta colaborarea cu OSCE. Rolul acestei instituții s-a dovedit eficient în România unde administrația publică centrală a acceptat acțiunile Înalțului Comisar și s-a dovedit ineficient în Rusia, care rămâne o mare putere cu vocație imperială.

Pe lângă acțiunile Înalțului Comisar pentru Minoritățile Naționale, OSCE ilustrează cel mai bine ideea de securitate paneuropeană, acoperind prin numărul statelor membre spațiul "Marii Europe"¹⁵ Metoda sa de abordare a se-

¹² Declarația reuniunii OSCE la nivel înalt de la Helsinki (extrase). // Năstase A. (coord). *Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. / Regia Autonomă "Monitorul Oficial", vol. I (Reglementări în dreptul internațional)*. - București, pp. 569-574

¹³ *Ibidem*, p. 571.

¹⁴ Tirilly, de S. *Minorités et sécurité en Europe*, // Ares, vol. XV, no. 1, 1995, p. 43

¹⁵ Ghebal, Y.Y. *L'OSCE dans l'Europe post-communiste. Vers une identité paneuropéenne de sécurité*. / tablissement Emile Bruylant. - Bruxelles, 1996, p. 637.

curității este una globală. În virtutea unei astfel de metode problemele de securitate sunt abordate sub triplul unghi al dimensiunii politico-militare (control de armamente, dezarmare, gestiunea crizelor și conflictelor, reglarea pașnică a diferendelor), al dimensiunii economice (care include chestiuni referitoare la protecția mediului) și al dimensiunii umane (stat de drept, drepturile omului, minorități naționale, chestiuni umanitare etc.)¹⁶. În același timp, de la crearea sa procesul de la Helsinki care a dus în 1994 la instituționalizarea OSCE-ului a acționat ca un laborator normativ. Organizația are astăzi un corpus fondat pe principiile democrației pluraliste, statului de drept și economiei de piață, acționând atât la nivelul relațiilor intrastatale și interstatale.¹⁷

La rândul său, Uniunea Europeană prin presiunea pe care o exercită pozitiv asupra țărilor din Europa Centrală și de Sud-Est, candidate la aderare, joacă un rol important în chestiunea minorităților. Comunitarii au pus pe rol începând cu 1993 un proces de negocieri bilaterale și multilaterale, a cărui finalitate a fost și este Pactul de Stabilitate pentru Europa mediană și de Sud-Est.¹⁸ Pactul de Stabilitate face parte din acțiunile comune ale UE menționate la articolul J3 din cel de-al II-lea pilon; Politica Externă și de Apărare Comună. Acest pact vizează țările din zona Europei Centrale pe cale să devină membre ale Uniunii.

Nu intră aici spațiul fostei Uniuni Sovietice, cu excepția statelor baltice. După criza din Kosovo, Pactul de Stabilitate vizează și zone din fosta Yugoslavia. Instrumentul de care dispune UE ia în discuție chestiunea minorităților din perspectiva negocierilor bilaterale și mizează pe un dialog susținut între statele în cauză și minoritățile de pe teritorii suverane al acestora. Pe această linie se înscriu negocierile între Ungaria și Slovacia, România și Ungaria, România și Ucraina, finalizate cu semnarea unor tratate bilaterale care fac trimiteri clare la protejarea minorităților etnice. În cazul României s-a reușit și crearea unui Centru Educațional Interetnic, la Sighișoara, care în 2001 a reușit să adune într-un dialog fructuos minorități, stat și reprezentanți neoficiali ai majorității.

Din punctul nostru de vedere, Pactul de Stabilitate poate influența țările candidate la UE să privească chestiunea minorităților într-o perspectivă de securitate europeană, depășindu-se astfel cadrul național mult mai restrâns.

¹⁶ Ibidem, p.638

¹⁷ Ibidem, p.634

¹⁸ Declarația reuniunii OSCE la nivel înalt de la Helsinki (extrase). // *Năstase A. (coord). Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. / Regia Autonomă "Monitorul Oficial", vol.1 (Reglementări în dreptul internațional). - București, pp. 775-760*

Rezolvarea problemei minorităților etnice în Europa pare să câștige teren odată cu avansul integrării regionale. Afirmarea principiului subsidiarității, afirmarea rolului din ce în ce mai crescut al Comitetului regiunilor și al comunităților locale și regionale din Europa Unită, oferă noi posibilități de tratare a chestiunii minorităților în dimensiunea europeană a securității. Inițiativele Congresului Puterilor Locale și Regionale ale Europei, sub patronajul Consiliului European, sunt din ce în ce mai apreciate de statele din zona centrală și sud-estică a continentului.¹⁹

Chiar dacă viitorul stat european va fi unul federal, există încă temeri serioase, exprimate mai ales de grupurile majoritare din statele centrale și sud-est europene față de soluțiile regionaliste și federaliste. Foarte multe state văd federalizarea ca un prim pas spre dezintegrare iar federaliștii sunt asimilați unor secesioniști deghizați. Europa secolului XXI va trebui să aleagă între o societate caracterizată de conflicte etnice sau una democratică bazată pe respect, democrație, îndepărtând spectrul Kosovo-ului și cortegiul său de barbarii.

Minoritățile din România la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului XXI-lea

Considerată la începutul anilor "90 ai secolului trecut ca una din țările cu cele mai mari probleme în domeniul minorităților etnice, România a reușit să depășească pas cu pas obstacolele care ar fi pus în pericol stabilitatea sa politică și echilibrul regional. Mulți analiști consideră România un risc din acest punct de vedere. În Transilvania, provincie limitrofă Ungariei, trăia o consistentă minoritate maghiară care a determinat dezvoltarea și menținerea unor tensiuni permanente între cele două țări după anul 1918. În alimentarea acestor tensiuni un aport deosebit l-au adus dzbaterile istoriografice privind legitimitatea apartenenței Transilvaniei unei țări sau alteia.²⁰

Pe lângă importanța socio-economică, Transilvania avea și o valoare simbolică pentru români și maghiari. Românii consideră Transilvania ca leagănul nașterii poporului român, iar maghiarii ca leagănul nașterii și dezvoltării culturii maghiare moderne. Ca urmare, era de presupus că tensiunile etnice ce s-au manifestat și înainte de 1989, puteau să se acutizeze, iar Transilvania să devină o zonă de risc major. Evenimentele din primele luni ale anului

¹⁹ *Proiectul de Declarație Federalism, Regionalism, Autonomie Locală și Minorități, Cividale del Friuli, 24-26 octombrie 1996*

²⁰ *Verdery K. Nationalism an National Sentiment in Post-socialist Romania. // Slavica Studies, vol. 52, 1993, no.2, pp. 179-203 și Laignel-Lavastine A. La Roumanie prise au piège de ses representation historiques. // Burgy N. (ed). Fractures de l'Etat-Nation. / Kimé. - Paris, 1994, pp.27-43*

1990, cu deosebire cele de la Tg. Mureș din luna martie, păreau să valideze evaluările analiștorilor.

În anii care au urmat România a reușit să evite acutizarea crizei și să găsească o modalitate de rezolvare a chestiunii minorităților în general și a celei maghiare în particular, ceea ce a dus la statuarea unor relații normale de conviețuire a majorității cu minoritatea maghiară și a unor relații de bună vecinătate între România și Ungaria. Acest rezultat a comportat un efort maxim atât din partea statului român cât și a minorității maghiare, în condițiile în care asemenea probleme au și o încălcătură pasională destul de accentuată.²¹

În ultimii ani se vorbește tot mai mult de modelul românesc de conviețuire interetnică. Pentru a înțelege rezultatele obținute în protecția minorităților în România vom prezenta cadrul legislativ de care se bucură grupurile etnice minoritare în România.

Cadrul legislativ al minorităților în România

Conform datelor oficiale publicate în urma recensământului din 1992, comunitatea maghiară din România numără 1.639.000. membri, aproximativ 7,12% din populația totală, în principal concentrată în regiunea Transilvania.²² Minoritatea maghiară este majoritară în două județe: Harghita (84,7% - 295.000 persoane) și Covasna (75,2%, 175.000 persoane) și reprezintă un procent ridicat în județele Mureș (41,4% - 252.000), Satu Mare (35% - 140.000), Bihor (28,4% - 181.000), Sălaj (23,7% - 62.000) și Cluj (19,9% - 146.000). În alte două județe această populație depășește 10%: Arad (12% - 60.000) și Maramureș (10,2% - 55.000).²³

Această comunitate este reprezentată la nivel politic de Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, care a participat la toate alegerile legislative și locale după 1990.

Cadrul legislativ al minorităților este dat în primul rând de Constituția din 9 decembrie 1991. Afirmând cu tărie caracterul național, suveran și independent, unitar și indivizibil al statului român, Constituția precizează la articolul 6 că "statul român recunoaște minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice

și religioase".²⁴ La articolul 32, statul garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul de a învăța și a putea fi instruite în limba lor maternă.²⁵ Mai mult decât atât, statul asigură fiecarei minorități dreptul la reprezentare oferindu-i un loc în Parlament. Totodată, pentru a răspunde cerințelor Consiliului Europei, România a instituit un Consiliu pentru minorități, boicota imediat de UDMR.²⁶ Această organizație reclamă un loc privilegiat în raporturile cu statul și majoritatea românească, invocând importanța numerică pe care o are, bucurându-se și de sprijinul "statului-patrie", Ungaria.

Un moment dificil în evoluția raporturilor majoritate-minoritate l-a constituit dezbaterea legii partidelor politice de la începutul anului 1996. Această lege viza să reducă numărul inflaționist al partidelor politice, introducând noi criterii cantitative. Dezbaterile parlamentare asupra articolului 17 din proiectul legislativ au generat tensiuni între guvern și UDMR, care considera condițiile avansate de acesta destul de restrictive: se cerea un număr de 10.000 membri fondatori, domiciliu în cel puțin 15 județe, dar nu mai puțin de 300 în fiecare județ. Cu alte cuvinte se impunea o reprezentare la nivel național.²⁷

Majoritatea parlamentară cerea, în același timp, ca reprezentarea partidelor să se facă în cel puțin 21 de județe fapt ce ar fi împiedicat UDMR-ul să aibă reprezentativitate în Parlamentul României. În cele din urmă s-a ales soluția de reprezentativitate în 15 județe, permițând UDMR-ului să satisfacă criteriile de eligibilitate la nivel național. Celelalte minorități, mai puțin numeroase decât comunitatea maghiară urmau să fie reprezentate conform Constituției.

O altă lege care a creat tensiuni între putere și minoritatea maghiară a fost cea legată de reforma administrației publice în România.

Legislația administrației publice și minoritățile etnice în România

Elaborată la începutul anilor '90, legislația privind administrația publică în România a fost treptat remaniată în direcția descentralizării. Ea a fost substanțial modificată în 1996, răspunzând astfel criticilor formulate de Consiliul Europei.²⁸

²⁴ Cadrul legislativ și instituțional pentru minoritățile naționale din România. / Institutul Român pentru Drepturile Omului. - București, 1994, p. 9

²⁵ Ibidem, p. 11

²⁶ Ibidem, pp. 101-105

²⁷ Shafrir M. Political Engineering and Democratization in the New Law on Parties. // "Transition", vol. 2, no. 14, 12 iulie 1996, pp. 60-63

²⁸ Bellet M. Les minorités hongroises face au changements politiques en Roumanie. // Aligisakis M. (ed). Nationalismes en Europe Centrale et Orientale: Conflicts ou Nouvelles Cohabitations? / Georg. Ed. - Genève, 1997, p. 135

²¹ Bellet M. Les minorités hongroises face au changements politiques en Roumanie. // Aligisakis M. (ed). Nationalismes en Europe Centrale et Orientale: Conflicts ou Nouvelles Cohabitations? / Georg. Ed. - Genève, 1997, p. 132

²² Anuarul statistic la România 1995, Comisia Națională pentru Statistică, București, 1995

²³ Radocea A. Structura etnică a populației României și evoluția ei în ultimele decenii. // Revista română de statistică, vol. 46, 1995, no. 11, pp. 1-15

Noua lege statua principiul autonomiei locale și al descentralizării. Conform acestuia autonomia locală înseamnă "dreptul și capacitatea efectivă a autorităților administrației publice locale de a rezolva și gestiona în nume propriu și sub responsabilitatea lor o parte importantă a afacerilor publice."²⁹

Din punctul de vedere al respectului față de minorități, noua lege elaborată în timpul guvernării N. Văcăroiu (1992 - 1996), permitea utilizarea limbii materne "în unitățile administrativ-teritoriale în care minoritățile naționale au o importanță semnificativă, deciziile fiind aduse la cunoștința cetățenilor în limba lor".³⁰

Această lege n-a satisfăcut UDMR-ul, acesta dorind o autonomie administrativă și lingvistică mult mai largă, așteptând schimbări esențiale de la noua coaliție ce se va instala în 1996 la conducerea României. În perioada guvernării Convenției Democratice din România (CDR) și UDMR s-a avansat proiectul de lege prin care se introduceau inscripțiile bilingve și se preconiza introducerea limbii maghiare în administrație în localitățile în care minoritatea maghiară depășea 20%.

Legea asupra alegerilor locale

Această lege a constituit un pas important în satisfacerea unor așteptări ale minorității maghiare.

Adoptată în același timp cu legea administrației publice, textul legii alegerilor locale din iunie 1996 permitea pentru prima dată alegerea directă a consilierilor județeni, ceea ce constituia un pas important spre afirmarea autonomiei locale. Această lege a determinat schimbări majore în compoziția executivelor județene, permițând minorității maghiare să se afirme în județele cu populație majoritar maghiară: Covasna și Harghita.

Legea educației

Una din chestiunile cele mai disputate încă din iarna anului 1990, a fost cea a asigurării educației în limba maternă. Minoritatea maghiară a beneficiat de acest drept și în perioada regimului comunist pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, și în parte universitar (facultățile cu profil pedagogic și în parte învățământul artistic și medical). În anii '80, regimul comunist a încercat să supună acest drept unor constrângeri, prin înființarea de clase cu limba de predare română în liceele maghiare cu tradiție, iar în universități a condiționat linia cu limbă de predare maghiară, de numărul de studenți maghiari existenți (minimum șapte). Prima reacție a minorității maghiare în iarna anu-

lui 1990, a vizat aceste constrângeri. Radical și uneori brutal, cum s-a întâmplat la Cluj, clasele românești au fost eliminate din liceele maghiare tradiționale, la mijlocul anului școlar (februarie 1990). Un ultim episod de această natură s-a consemnat la Târgu-Mureș în februarie-martie 2002, clasele cu limba de predare română de la Liceul "Janos Farkas" urmând să fie eliminate treptat, odată cu absolvirea seriilor de clase românești.

În perioada care a urmat, revendicările privind nu atât învățământul în limba maternă, cât mai cu seamă instituții de învățământ de toate gradele în limba maghiară au continuat, intensificându-se în perioada elaborării "Legii Învățământului" (1994-1995) din România.

Textul legii educației a determinat cele mai vii controverse și polemici în 1994-1996. UDMR-ul s-a dovedit cea mai reticentă formație politică. În ciuda izolării sale în plan intern, UDMR-ul a reușit să determine un ecou semnificativ al poziției sale în Occident. În urma dezbaterilor interne și a intervențiilor instituțiilor europene, Legea Învățământului asigură instruirea minorităților etnice în limba maghiară la toate nivelele de predare.³¹ Mai mult, această lege permite introducerea la cerere a unei discipline de studiu intitulată "Istoria și tradiția minorităților naționale" cu predare în limba maternă.³² În același timp, minoritățile au posibilitatea să înființeze și să administreze instituții de învățământ particulare, conform legii.³³ Probele de admitere și examenele de absolvire, la toate gradele și nivelurile pot fi susținute în limba în care au fost studiate.³⁴

Cu toate acestea, în anii următori domeniul educației a rămas piatra de încercare a relațiilor între statul român și minoritatea sa maghiară. Cererile de autonomie școlară, universitate în limba maghiară au fost din ce în ce mai susținute. Paralel cu dezbaterile Legii Învățământului s-au desfășurat negocierile româno-maghiare din 1995-1996, vizând încheierea unui tratat de bază. Nemulțumite de legea învățământului, comunitățile maghiare din diferite state, au cerut într-o reuniune ținută la Budapesta (1996), întreruperea negocierilor româno-maghiare. Presate de demersul integrării în NATO, România și Ungaria au semnat tratatul la 16 septembrie 1996 la Timișoara. Acesta constituie un pas major către normalizarea relațiilor bilaterale, având o componentă importantă de protecție a minorităților naționale.³⁵

³¹ *Legea învățământului 84 / 95, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 606 din 10 decembrie 1999, art. 118-126*

³² *Ibidem, art. 120(4)*

³³ *Ibidem, art. 123 (2)*

³⁴ *Ibidem, art. 124*

³⁵ *a se vedea tratatul româno-maghiar semnat la 16 septembrie 1996 la Timișoara (art. 15)*

²⁹ *Legea nr. 69 din 26 noiembrie 1991 republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 76 din 13 aprilie 1996, art. 1(3)*

³⁰ *Ibidem*

Rezultatele alegerilor parlamentare din noiembrie 1996 au permis participarea UDMR-ului la guvernare. Schimbarea politică a fost ilustrată prin crearea unei noi coaliții guvernamentale, inclusiv cu miniștri și secretari de stat ai UDMR-ului.

În 1997 a fost creat un Departament pentru Protecția Minorităților Naționale, condus de un ministru delegat pe lângă primul ministru, funcție ocupată de un reprezentant al UDMR-ului. Participarea acestei formațiuni politice la guvernare a însemnat și includerea în Programul Guvernamental 1997-2000 a unor obiective privind autonomia școlară și lingvistică.

Două probleme au rămas în suspensie în 1997-2000: înființarea unei universități de stat în limba maghiară și cea care privește obligativitatea predării geografiei și istoriei României în limba română.³⁶

Reticenta statului român față de înființarea unei universități maghiare se datorează faptului că din 1993 la Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj funcționează o linie de studiu în limba maghiară care acoperă 48 de specializări.

În ciuda celor două chestiuni nerezolvate, ministrul minorităților naționale în guvernul Mugur Isărescu, Péter Eckstein Kovacs recunoștea că în România "cei care doresc ca copiii lor să învețe în limba maternă au în totalitate această facilitate."³⁷

Evoluția pozitivă a României în direcția armonizării raporturilor între stat, majoritate și minorități naționale au fost recunoscute atât de reprezentanții minorităților cât și de către organismele europene. Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a încetat monitorizarea angajamentelor asumate de România la intrarea în organizație și (Rezoluția 1123/1997) reafirmate în 27 mai 1998.³⁸

Noul guvern al României, instalat după alegerile de la sfârșitul anului 2000 s-a bucurat de sprijinul UDMR-ului, în schimbul unei politici favorabile minorității maghiare din România. Legea 215/2001 privind reforma administrației publice instituie posibilitatea minorităților să se exprime în limba proprie în fața organelor administrative, acolo unde acestea constituie cel pu-

țin 20% din populație³⁹. În 2001 și-a deschis porțile Universitatea privată "Sapientia" a cărei sediu central se află la Miercurea-Ciuc, dar care are filială și la Cluj-Napoca. Această universitate recunoscută de Ministerul român al Educației și Cercetării este finanțată într-o mare măsură de guvernul de la Budapesta, fapt rezultat în urma negocierilor bilaterale româno-maghiare, în care UDMR-ul a jucat un rol esențial.

Relațiile româno-maghiare au riscat în 2001 să fie compromise de dezvoltarea legii statutului maghiarilor din afara statului maghiar, care crea discrepanțe între cetățenii români.

Negocierile purtate între guvernele celor două țări în 2001-2002, au dus în cele din urmă la deblocarea situației, prin semnarea unui memorandum între guvernul român și maghiar, în decembrie 2001. Prin acest memorandum guvernul maghiar se obliga să extindă avantajele economice incluse în legislația de maghiar asupra tuturor cetățenilor români.

Din cele expuse mai sus putem afirma că modelul românesc de relații interetnice trebuie să se bazeze pe:

Un dialog permanent între stat și minorități;

Un respect al statului român față de legislația organismelor direct interesate în protecția minorităților: ONU, Consiliul Europei, OSCE și UE;

Dialog permanent între România și Ungaria. Exemplul cel mai concludent îl constituie semnarea tratatului româno-maghiar din 1996, expresie a dorinței celor două țări de a se integra în structurile euroatlantice. Tratatul româno-maghiar, rezultat al voinței de reconciliere între cele două părți, chiar dacă nu a reconciliat punctele de vedere diferite, mai ales în ceea ce privește acceptarea drepturilor colective⁴⁰ a insistat asupra a trei chestiuni importante:

Respectul mutual al granițelor;

Reglementarea drepturilor minorităților naționale. Confirmarea acestor drepturi se bazează pe Convenția Cadru privind minoritățile naționale (1994), document menționat în primul paragraf al Tratatului româno-maghiar;

Suport mutual pentru integrarea în structurile euro-atlantice. Articolul 7 al tratatului menționează dorința de cooperare a celor două state în cadrul organizațiilor internaționale, dar și în plan regional și subregional. În același

³⁶ Eckstein Kovacs P. Protecția și participarea minorităților naționale - condiție a integrării europene. // Năstase L., Salat L. (ed). Relații interetnice în România postcomunistă. / Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturală. - Cluj Napoca, 2000, p.30

³⁷ Ibidem

³⁸ Isărescu M. Modelul românesc de relații interetnice. // Năstase L., Salat L. (ed). Relații interetnice în România postcomunistă. / Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturală. - Cluj Napoca, 2000, p.24

³⁹ Legea 215 / 2001 publicat în Monitorul Oficial al României nr.204 din 23 aprilie 2001, art. 17

⁴⁰ a se vedea articolul 15 al tratatului româno-maghiar din 16 septembrie 1996

timp cele două părți, și-au exprimat acordul pentru cooperare mutuală în ceea ce privește integrarea în NATO și UE.⁴¹

4. Depășirea unor false reprezentări legate de istoria relațiilor lor româno-maghiar, printr-un contact tot mai intens între istoricii români și maghiari și elaborarea unor materiale școlare neutre din acest punct de vedere;

Acceptarea minorităților ca un partener de dialog politic nu numai pentru consolidarea democrației în interiorul statului român ci și în demersul de integrare europeană și euroatlantică.

“NOI SUNTEM TRANSNISTRENI!” ISTORIA POLITICII ÎN “PMR”

Stefan TROEBST
Germania, Leipzig
Universitatea Leipzig
Institutul de Slavistică

Director executiv al Centrului de Cercetare
a Istoriei și Culturii Europei Centrale și de Est din Leipzig
Doctor, profesor

Concluzii: “PMR” a fost proclamată în 1990 și a devenit un potențial economic a acestei regiuni înalt industrializate, odată ce a fost ajutată de Moscova să câștige puterea militară. Începând la mijlocul anilor 90 istoria politici capătă o semnificație crescândă; scopul constă în a crea un popor transnistrean. Componentii centrali sunt: spațiul geopolitic, istoric, lingvistic, cultural și religios, care au format deja un tabloul istoric, o politică care face referințe la începutul anilor de existență “PMR”, precum și formarea cultului personalității al “președintelui” Igor N. Smirnov. Datele democratice și rezultatele alegerilor se referă la faptul că această istorie a politicii parțial profesională a avut un mare efect.

“Republică Trananistreană Moldavă” (“PMR”) este o formațiune auto-ritară asemănătoare unui stat care se află în Estul Republicii Moldova, și cuprinde aproximativ 4.000 km și la momentul actual conține 660.000 de locuitori. În 1990 “PMR” care înainte exista sub denumirea de Republica Sovietică Socialistă Transnistreană Moldovenească s-a delimitat de guvernul

⁴¹ Pușcas V. *Romania and Hungary for the minorities in Transilvania: a model.* // ISIG Magazine, Instituto di Sociologia Internazionale, Gorizia, Anno IX-X, n.4 dicembre 2000 – N1. Febbraio 2001, p.10

central din Chișinău (Kișinev)⁴², ceea ce a declanșat un conflict de-a lungul râului Nistru, care mai apoi a devenit graniță naturală între Republica Moldova și “PMR”. Punctul culminant al acestui conflict îl constituie apărarea orașului Bender (Tighina) împotriva armatei moldovenești. “Pseudo-statul”, considerat “Museumul comunismului” și “Zombi-SSR”⁴³ nu este recunoscut internațional, dar cu toate acestea spre deosebire de partea centrală a Moldovei prosperă totuși din partea din punct de vedere economic.

De la mișcarea transnistreană la revoluție transnistreană.

“PMR” a apărut ca rezultat al mișcării regional-transnistreană din 1989 împotriva desovietizării, romanizării și independenței politice a frontului popular din Moldova în RSSM⁴⁴. Sloganul de protest a grevei din partea rusefonilor din întreaga Moldova: “Noi nu dorim să fim români”⁴⁵ - a fost înlocuit de către moldovenii din Basarabia cu “Valize-Gară-Rusia”⁴⁶. Acesta reacție din partea vorbitorilor în limbă rusă din Transnistria viza structurile administrative și specificul istoric, demografic și structural al acestei regiuni. Prin urmare reacția transnistrenilor a fost calificată drept “Naționalismul reactiv”⁴⁷. Cel mai mare efect al acestei mișcări a fost distrugerea elitelor

⁴² În paranteză este dată denumirea în limba rusă conform controlului guvernului central. Astfel denumirea oficialităților din “PMR”, adică denumirile din Est sunt date în forma rusească.

⁴³ Hoischen O. Transnistrien ist zu einer Grauzone zwischen Ost und West geworden. // “Frankfurter Allgemeine Zeitung”, Nr.225, 28 September 1999, S.3; Rub M. Das kleine Königreich des kleinen Lenin. // ibidem, Nr.7, 9 Januar 2001

⁴⁴ Buscher K. Separatismus in Transnistrien. Die “PMR” zwischen Russland und Moldova. // Osteuropa 46 (1996), S.860-875.; Grimm F.-D. Transnistrien – ein postsovietische Relikt mit ungewissen Perspektiven. // Europa Regional 5 (1997), H.2, S.23-24; Грызлов В.Ф. Непризнанная республика. Очерки. Документы. Хроника. – Москва, 1997-1999.

⁴⁵ Бабилунга Н.В., Берил С.И., Боменко Б.Г., Галинский И.Н., Окушко В.Р., Цорников П.М. Феномен Приднестровья. – Тирасполь, 2000, с.152.

⁴⁶ Чельодан-воксал-Россия! Селиванова И.Ф. Приднестровский конфликт и проблемы его урегулирования. // Этнополитические конфликты в посткоммунистическом мире. – Москва 1996, с.3-25.

⁴⁷ Crowther W. The Politics of Ethno-National Mobilization: Nationalism and Reform in Soviet Moldavia. // The Russian Review 50 (1991), S.183-203, hier S.189. Grundlegend zur transnistrischen Bewegung sami sukzessivem Konflikte vgl. King C. The Moldovans. Romania, Russia, and the Politics of Culture. – Stanford, CA, 1999; Царанку А. Приднестровский конфликт в Республике Молдова: противостояние идентичностей? // Moldova între Est și Vest: Identitatea națională și orientarea europeană. / CAPTES. – Chișinău, 2001, pp.255-273; Мошняга В. Молдова в поисках идентичности. // Moldova între Est și Vest: Identitatea na-

regionale în centrele industrial-urbane nistrene, cu toate că orașele mari erau caracterizate drept multietnice, orașe ca Tiraspol, Bender și Rîbnița sunt rușofone (deci aici locuiesc ruși, ucraineni, bulgari, evrei, găgăuzi, beloruși, polonezi ce vorbesc în limba rusă). Întreprinderile mari aparțineau în mare majoritatea a complexului militar-industrial al fostei U.R.S.S. și subordonau Ministerilor din Moscova. Elita regională se dovedește a fi o parte din imperiul rus venit în Estul Moldovei. Mai mult de o jumătate din locuitorii ce vorbesc limba rusă, deci cetățenii "PMR", sunt ingineri, specialiști în multe domenii, administratori, funcționari ai partidelor, ofițeri, subofițeri și altele, ce au nimerit în "PMR" sau urmașii acestor imigranți "sovietici".⁴⁸ Un prototip este biografia președintelui "PMR" I.N.Smirnov: Un rus din apropierea lui Habarovsk și-a făcut studiile în Ural, Celeabinsk, cariera - la o fabrică de motoare electrice în Ucraina, Cherson în 1987, noiembrie, a venit în calitate de director a întreprinderii "Electromaş" în Tiraspol, care era al doilea oraș după mărime în fosta M.S.S.R. și care astăzi a devenit capitala "PMR".⁴⁹

Politologul K.Buscher a caracterizat mișcarea transnistreană drept ca o legătură complexă a diferitor puteri care se deosebesc una de alta și se influențează reciproc.⁵⁰ În calitate de componente, savantul numește: "Națio-

nalismul grupurilor naționale din Transnistria, patriotismul sovietic, începutul unei mișcări regionale, puterile motivate politico-ideologic; motivațiile economice și politice a elitelor noi și vechi".⁵¹

O dovadă vizibilă a relațiilor dintre "PMR" și Moscova este fosta armată sovietică a 14-a, staționată în jurul Tiraspolului. Care este numită azi "grupa operativă a forțelor armate", pentru că a rămas numai o parte din ea. Aceasta prezența militară este o explicație la pregătirea mișcării transnistrene cu scopul de a-și păstra puterea.⁵²

Așa numită "revoluție transnistreană"⁵³ se deosebește de alte conflicte de acest gen prin următoarele: în primul rând, conflictul a avut loc între guvernarea centrală și autoritățile separatiste.⁵⁴ În al doilea rând, "PMR" este unicul caz de a forma un stat a minorităților ruse, îndepărtat de Rusia. În al treilea rând, transnistrenii nu au pregătit un scenariu al conflictului etnopolitic. Pilonii de bază a năzuinței de acapătare statalității transnistreană constau în dorința politică a elitei regionale, potențialul economic al regiunii prau și în forțele armate ale "PMR" întărite prin prezența a Moscovei. Aici este vorba și despre un alt factor, care a căpătat o semnificație crescândă după 1994, după începutul unei crize dramatice în domeniile economiei și valutei în "PMR".⁵⁵ și după începutul reducerii trupelor "Căștile albastre" staționate în "PMR". Acest factor este îndreptat spre crearea unei noi identități regionale prin intermediul "construcții naționale"⁵⁶ recuse și prin majorarea loia-

ională și orientarea europeană. / CAPTES. - Chișinău, 2001, pp.148-162; Hanne G. Der Transnistrien-Konflikt: Ursachen, Entwicklungsbedingungen und Perspektiven einer Regulierung, Köln 1998, S.3 (= Berichte des Bundesinstituts für ostwissenschaftliche und internationale Studien, 42-1998); Шорников П.М. Покушение на статус. Этнополитические процессы в Молдавии в годы кризиса 1988-1996. - Кишинев 1997; Akhiev A.R. Dynamics of the Moldova-Trans-Dniester Ethnic Conflict (Late 1980s to Early 1990s). // Ethnicity and Power in the Contemporary World. Rupasingha K., Tishkov V.A. (eds). - Tokyo 1996, S.83-115; Kolstø P., Edemsky A., Kalashnikova N. The Dniester Conflict. Between Irredentism and Separatism. // Europe-Asia Studies 45 (1993), S.973-1000.

⁴⁸ Solonaru V., Bruier V. Russians in Moldova, // The New Russian Diaspora. Russian Minorities in the Former Soviet Republics. Shlapentokh V., Siedich M., Payin E. (eds). / Armonk. - New York, London, 1994, p. 72-90.

⁴⁹ Деженко Т.Г. Игорь Николаевич Смирнов. Библиографический указатель. - Тирасполь 2001, с.3-4. Валкова А.З. Людер. - Тирасполь, 2001, samt elektronischer Fassung auf der Homepage der amtlichen „PMR“-Nachrichtenagentur „Olvia-Press“ unter URL <http://www.olvia.idknet.com>.

⁵⁰ Buscher K. Die „Staatlichkeit“ Transnistriens - ein Unfall der Geschichte? Beitrag für das Projekt „Die ‚zweite nationale Wiedergeburt‘. Nationalismus, nationale Bewegungen und Nationalstaatsbildungen in der spät- und postkommunistischen Gesellschaft“. Ms. eines Vortrags auf einer internationalen Konferenz an der Universität Mannheim, 20.-22. Februar 1998, p. 2.

⁵¹ Chiroșca C. Ideologie Transnistreană. // Arena Politicii, 1997, N 10, p.21-22.

⁵² Zu den Kampfhandlungen vgl. [Erika Daley:] Human Rights in Moldova. The Turbulent Dniester. - New York, NY, Washington, DC, 1993, S.27-69; Lamont N.V. Territorial Dimensions of Ethnic Conflict. The Moldovan Case, 1991 - March 1993. // The Journal of Slavic Military Studies 6 (1993), S.576-612; Доклад правозащитного центра "Мемориал". Массовое и наиболее серьезные нарушения прав человека и положение в зоне вооруженного конфликта в го Бендеры за июнь-июль 1992 года. // «Независимая газета», 1992, 22 сентября, с.4-5.

⁵³ Кондратович Д.Ф. Приднестровская революция, 1989-1992 гг. // Ежегодный исторический альманах Приднестровья 3 (1999) с.23-25.

⁵⁴ Laitin D.D. Identity in Formation. The Russian-Speaking Populations in the Near Abroad. - Ithaca, NY, London 1998, S.330; Laitin D.D. Secessionist Rebellion in the Former Soviet Union. // Comparative Political Studies 34 (2001), S.839-861.

⁵⁵ Ionescu D. Life in the Dniester "Black Hole". // Transition, 2 (1996), H. 20, 4. Oktober 1996, p.12-14.

⁵⁶ O'Loughlin J., Kolossov V., Tchepalyga A. National Construction, Territorial Separatism, and Post-Soviet Geopolitics in the Transnistrian Moldovan Republic. // Post-Soviet Geography and Economics 39 (1998), S.332-358, hier S.322. (dass. auch unter URL <http://www.colorado.edu/IBS/PEC/john/pub/PsgeTMR.doc>).

lității populației și astfel prin legitimitatea regimului autoritar de după 1994 să aibă drept scop formarea politicii istoriei statale.

Istoria politică "po prdnestrovscu".

Istoria nu este concepută ca o dimensiune a trecutului, ea este un factor politic de primul rang. Tablourile istorice pot să mobilizeze, să legitimizeze și să influențeze identitatea națională și chiar să declanșeze conflicte singeroase.⁵⁷ Deci, istoria politică poate fi definită drept o construcție publică a tablourilor istorice și de identitate care întemeiază explicația evenimentelor istorice.⁵⁸

Istoria politică a "PMR" include o serie de componenți și anume:
un spațiu geopolitic, istoric, lingvistic, cultural și religios;
un tablou istoric puternic regionalist cu mari discontinuități factice, asupra cărora se lucrează asiduu;
o politică ce trimite la perioada dramatică a anilor 1990-1992;
un cult transnistrean a primului președinte a "PMR" I. Smirnov, care va continua să dețină această funcție.

Dar un rol deosebit de mic în istoria politică o are preistoria statului transnistrean, adică perioada dintre 1924-1940, când raioanele "PMR" din zilele noastre precum și alte teritorii autonome din Est aparțineau R.S.S. Ucrainene. Localitatea de bază a Republicii Sovietice Socialiste Autonome Moldovenești din partea de Est a Nistrului era mai întâi de toate micul oraș Balta, care aparține astăzi ucrainei, mai apoi începând cu 1929 – Tiraspol.⁵⁹ Motivul patru o relație ambivalentă a politicienilor istoriei din "PMR" vizavi de M.A.S.S.R. este tipul explicit moldovenesc, progresat în M.A.S.S.R. și tipul sovietic de formare a unei națiuni transnistrene precum și circumstanțele dizolvării M.S.S.R. decretate de către Stalin prin unirea graniței de Vest cu noua M.S.S.R. din 1940.⁶⁰

⁵⁷ *Umkämpfte Vergangenheit. Geschichtsbilder, Erinnerung und Vergangenheitspolitik im internationalen Vergleich*, hrsg. v. Petra Bock, Edgar Wolfrum, Göttingen 1999, Klappentext.

⁵⁸ Bock P., Wolfrum E. Einleitung, ebd., S. 7-14, hier S. 9.

⁵⁹ King C. *Ethnicity and Institutional Reform: The Dynamics of "Indigenization" in the Moldovan ASSR*. // *Nationalities Papers* 26 (1998), S.57-72; King C. *The Moldovan ASSR on the Eve of the War: Cultural Policy in 1930s Transnistria*. // *Romania and World War II*. Treptow Kurt W. (ed.). - Iași 1996, S.9-36; Галущенко О. *Население Молдавской АССР (1924-1940 гг.)*. - Кишинев, 2001.

⁶⁰ *Феномен Приднестровья*, с.35-72.

"Hărți noi în imaginații"

Începând de atunci teritoriile transnistrene ocupă un loc important în Eurasia⁶¹. Cu această propoziție începe primul volum a istoriei Transnistriei apărută în 2000 în Tiraspol în două volume. Cu această referință se subliniază componentele scitice ale istoriei regionale⁶² care era invocată ca anticu-ropeană⁶³ și antivestică.

Într-un manual școlar de istorie, Transnistria văzută din viziunea unui vultur, amintește o fișie pe malul Nistrului, astfel forma teritoriului amintește un arc scitic⁶⁴. Acestui îi corespunde celebrul poem al lui A.Blok "Die Skythen", care conform stilizării proprii poate fi identificată cu o operă slavă dintre Orient și Europa. Acestui fapt îi corespunde și practica cartografică.

În "Atlas of the Dniester Moldavian Republic" harta poziției geopolitice nu este reprezentată ca un teritoriu "PMR" mai compact, care ar corespunde faptelor geodacice, ci sugerează mai întâi de toate o poziție intermediară importantă din punct de vedere geopolitic. Astfel "PMR" este localizată între două puteri și anume între statele surori a Federației Ruse și Belorusi la Nord și Est precum și a celor din Sud-Vest: Bulgaria, Serbia și Macedonia, adică între membri dușmani ai NATO - Polonia, Ungaria, Grecia, Turcia pe de o parte și Federația Rusă ca "Protector" pe de altă parte⁶⁵. De aici reiese că "PMR" cuprinsă între Moldova, a cărei capitala este numită "Națiștii Chișinăueni" și Solidaritatea ortodoxă⁶⁶, estslavă a Ucrainei⁶⁷ reprezintă din

⁶¹ Гросул В.С., Бабилунга Н.В., Боменко Б.Г., Губогло М.Н., Санин Г.А., Волкова А.З. *История Приднестровской Молдавской Республики*. - Тирасполь, 2000, с.5

⁶² Bassin M. *Russia and Asia*. // *Cambridge Companion to Russian Culture*. Rzhnevsky N. (ed.). - Cambridge 1998, S.57-84.

⁶³ Гросул В.С., Бабилунга Н.В., Боменко Б.Г., Губогло М.Н., Санин Г.А., Волкова А.З. *История Приднестровской Молдавской Республики*. - Тирасполь, 2000, с.51-54.

⁶⁴ Бабилунга Н.В., Боменко Б.Г. *Страницы родной истории. Учебное пособие по истории для 5 класса средней школы*. - Тирасполь, 2000, с.7.

⁶⁵ Karte „Geopolitical Position“ // *Atlas of the Dniester Moldavian Republic*, hrsg. von Dniester Moldavian Republic, 2. Aufl., Tiraspol, 2000, S.7.

⁶⁶ Pentru expresia dată vezi: Волкова А.З. *Людер...*, iar în înțroducere, pentru expresia "РУМЫНСКИЕ ЛЮДОЕДЫ", vezi o fotografie ce datează din iunie 1992, care prezintă un voluntar transnistrean pe un camion, pe bagajul căruia era scris "Смерть румынским людоедам!" – descris de către Круликов В., Воробьева Н. Бендеры. Лето-92. Война. (фотоальбом). - Бендеры 1995, с.40.

⁶⁷ Relația Republicii Transnistrene cu Ucraina este caracterizată printr-o ambivalență clară. Prima direcție constă în faptul că diplomația din "PMR" 1995 a influențat Kievul să activeze alături de Federația Rusă și OSCE în calitate de mediator

punct de vedere geostrategic a ocrotirii din partea Moscovei. Astfel se face aluzie la paralela cu Kaliningrad. Smirnov a declarat în 1995 în fața Dumii de Stat de la Moscova⁶⁸ că Tiraspolul este o părțică a statului rus și astfel reprezintă o poartă spre Balcani.⁶⁹ Cu toate acestea apar și alte variante de a defini statul "PMR" și anume o parte a Federației Ruso-Belorusie sau membru al unui stat federativ nou realizat între Rusia-Belorusia-Ucraina⁷⁰.

"Tabloul istoric"

În martie 1991, conducerea "PMR" dispunea de un laborator științific de cercetări al istoriei Transnistrene, care era în încinta Universității "Taras Șevcenko" din Tiraspol. Conducătorul acestui laborator era istoricul N.V. Bablunga. Următoarele noțiuni ale istoriei politice "PMR" au fost elaborate de către acest istoric și anume: "Imdependența", "Statatitate", "Polietnie", "Orientarea ortodoxă din Est (ruso-slavă)", "Moldovenesc" - nu în sensul etnic, ci într-un sens regional istoric. Aceste noțiuni cheie au fost cercetate începând cu Rusia de la Kiev, cu scopul de a forma o nouă societate.

Astfel colaborând cu Rusia au apărut cele două volume ale istoriei transnistrene. Elementele principale ale istoriei statale sunt școlile, manualele, mass-media, monumentele, muzeele, simbolurile statale etc. un rol important îl joacă tradițiile sovietice, spre exemplu: 2 septembrie, 1 mai, 22 iunie, 7 noiembrie, care au devenit sărbători naționale pentru noua "PMR".

Conținutul istoriei este împărțit în trei categorii: în primul rând, este vorba despre evenimentele istorice, procesele și perioadele care au avut o mare valoare constitutivă pentru istoria regiunii; în al doilea rând, cultul personalității, ca bunăoară generalul A.V. Suvorov (1729-1800), care este glorificat ca eliberatorul Transnistriei și ca întemeitorul Tiraspolului și creatorul Uniunii Sovietice V.I. Lenin; în al treilea rând, este vorba de două principii și

între Tiraspol și Chișinău, pentru că să trimită trupele "Cpăștile albastre" ale armatei ruse în zona de securitate de-a lungul Nistrului. Cea de-a doua direcție presupune faptul că relația lui Smirnov cu statul vecin a fost profund tulburată, după ce el în septembrie 1991 a fost arestat în Kiev cu aprobarea autorităților ucrainene de către o unitate specială a forțelor armate din Moldova și a fost adus la Chișinău. După clișeu Săptămîni de izolare a fost eliberat din nou - vezi: Волкова А.З. Лидер..., capitolul 5.

⁶⁸ Смрнов И. Приднестровье - частичка великого российского государства. // «Днестровская правда», 1995, 23 сентября.

⁶⁹ Dima N. Moldova and the Transdnestr Republic. Russia's Geopolitics toward the Balkans, Boulder, CO (im Erscheinen).

⁷⁰ Vezi activitatea Mișcării populare "PMR", întemeiată în 2000 pentru o uniune a Ucrainei, Belorusiei și Rusiei, care cooperează cu organizația ZUBR din Minsk, Kiev și Moscova.

anume acela a polietniei și a rezistenței naționale precum și acela al ocrotirii moștenirii sovietice.

Laboratorul de cercetări a identificat 10 epoci constitutive ale poporului transnistrean. Acestea perioade și evinimente au fost aranjate cronologic în modul următor:

- timpurile paleolitice, cînd malul Nistrului (Estul) a început să fie populat de oameni;

Rusia de la Kiev - sec.X-XI - legătura cu grecii, deci Transnistria era o magistrală a comerțului, astfel a devenit o parte componentă a primei încercări de a forma un imperiu rus;

Epoca împărțirii regiunii între imperiul turc și Polonia-Lituania, avînd funcția de legătură dintre Occident și Orient;

Situația de frontieră, cînd Suvorov a cucerit Transnistria în 1792, pînă la cucerirea Basarabiei în 1812, în care Nistrul era granița imperiilor dintre țări și osmani;

Revoluția și războiul civil din 1917-1922 este perioadă prezentată eroic, astfel revoluții republicii "PMR" era o parte a Ucrainei Sovietice;

Perioada de existență a așa numitei M.A.S.S.R. în interiorul Ucrainei U.R.S.S., în anii 1924- 1940;

Al doilea război mondial cu perioadele cele mai importante de rezistență pasivă împotriva ocupării române, lupta partizanilor;

Deceniile industrializării forțate de la sfîrșitul anilor 40 pînă 70, care s-a soldat cu creșterea centrelor urbane, instituțiilor de învățămînt;

Perioada mișcării transnistrene și "formării statale", anii 1989-90; Bătălia de la Bender din 1992.

În ceea ce privește cultul lui Smirnov, s-ar putea face o tangentă cu perioada postsovietică, cînd în centrul Tiraspolului a fost înălțat un monument (un călăraș - conducătorul armatei), care a constituit figura ideală a acelor timpuri. În 1991 a apărut valuta transnistreană. În 1992 s-a petrecut ceea ce se întîmplase și cu rubla rusească.

În 1993-1994 a apărut prima serie de bancnote "PMR", pe bancnote era reprezentat călărețul Suvorov⁷¹. Suvorov a devenit un simbol național, fiind reprezentat în ziarul "Dnestrovscaia pravda" și pe cartea oficială de vizite a miniștrilor - "PMR".

Cultul lui Lenin este prezent în viața cotidiană a "PMR", astfel monumentul de marmură cu chipul lui Lenin stă și astăzi în fața Președenției din

⁷¹ Același lucru este reprezentat și în circulație de după 2000 în seria de la bancnotele: 1-5-10 și 25.

Tiraspol⁷². Fiind întrebat în legătură cu aceasta, ministrul de externe V. Lickaj (oct. 2001) a răspuns:

"Nu mai există alte monumente decât cele ale lui Lenin și Suvorov... Mai înainte existau 3 monumente ale lui Lenin pe strada principală, dar erau prea multe, iată de ce unul l-au înlăturat"⁷³

În ceea ce privește "Păstrarea moștenirii sovietice" o putem citi pe stema "PMR": ea conține încă o stea roșie, un ciocan și o seceră, la fel produsele agraie din regiuni: porumb, mere și vița-de-vie. Nistrul este reprezentat printr-o fișie albastră și o linie albă. Pe stîmă este scrisă denumirea statului în trei limbi în chirilică. Ministrul de externe Lickaj a dat răspuns în această privință:

"Istoria și cultura noastră sunt legate de perioada sovietică, chiar și industrializarea a fost sovietică. Noi nu ne putem dezice de cultura sovietică. Poate cultura sovietică nu este bună, dar noi nu avem alta. Noi nu credem că ea este la 100%".

Bătălia de la Bender.

Amintirea evenimentului sîngeros din iunie 1992 este reprezentată prin intermediul unei multitudini de monumente, ceremonii, jubiliare, ordine, organizații ale veteranilor⁷⁴. Bender care găzduiește astăzi din Tiraspol și este un oraș absolut rusificat formează trucul emoțional al politicii transnistrene. Numai orașul Dubăsarii (locul de luptă a conflictului moldo-transnistrean din martie 1992, la fel capitala Tiraspol pot să afirme "mitul Bender". Reprezentantul mișcării transnistrene A. Safonov, a desemnat Benderul ca un

⁷² Williams N. *Romania & Moldova*, Hawthorne, Victoria, u. a. 1998, S.476.

⁷³ Siegl E. *Drei Lenins in einer Straße waren einer zuviel. Präsidentenwahlkampf in der von Moldova abtrünnigen Republik Transnistrien. Igor Smirnov will sich eine dritte Amtszeit sichern.* // «Frankfurter Allgemeine Zeitung», Nr. 286 vom 8. Dezember 2001, S.3 (dass. auch unter URL http://www.net.md/germanikuss/m Medien / Medienart / wahlen_pmr.htm).

⁷⁴ Рубенко Н.П. *Дубоссары – город защитников ПМР.* – Дубоссары, 1995. Smirnov nutzte den zehnten Jahrestag der Kämpfe um Dubossary am 2. März 2002 zu einer „historischen“ Rede samt aufwendiger Trauerzeremonie in der dortigen Gedenkstätte. Siehe dazu Dubossary 10 lei spustja, URL <http://www.olvia.idknet.com/ol12-03-02.htm>, sowie zu einem Aufruf Smirnovs an die Bewohner der PMR vom Vortrag: *Обращение к народу Президиума Приднестровской Молдавской Республики*, 1 martie 2002 g., URL <http://www.olvia.idknet.com/ol08-03-02.htm>.

"simbol sacru"⁷⁵. Lițaj a comparat acest oraș cu Berlinul de Vest⁷⁶. Un rol important îl au muzeul de istorie național și ansamblul de monumente în memoria celor ca jertfe ale evenimentului din vara 1992, alături de podul de pe Nistru. Aici se găsesc plăcuțe de marmură cu numele celor căzuți în război, la fel și o cruce - simbol. Data de 19 iunie 2002 este considerată punctul culminant al politicii "PMR".

"Cultură personalității "Președintelui" Smirnov"

Începutul cultului lui Smirnov datează din 2000. Astfel a apărut "Epopeea eroică al lui Igor", respectiv "eroismul lui Igor", unde se face o paralelă între timpurile cumanilor secolul XII, și rolul lui Smirnov în bătălia de la Bender". În 2001 a fost publicată bibliografia lucrărilor scrise de "Președintele PMR", care conține 83 de titluri pe care le-a folosit și în cartea sa "Viața în țara noastră"⁷⁷, care a primit premiul internațional "Solohov" și pentru care a primit titlurile de doctor profesor și membru al academiei. În același an a fost publicată bibliografia scrisă de consilierul său politic Ana Volcov, care poartă titlul de "lider"⁷⁸. Minimalismul a determinat alegerile lui Smirnov din toamna anului 2001, care era reprezentat printr-un placat colorat în roșu-verde-roșu, ceea ce semnifica "Steagul Statului", și fiecare fișie conținea cite un cuvânt:

⁷⁵ Сафонов А. *Взаимоотношения Молдовы и Приднестровья. История проблемы и перспективы.* // *Statul național și societatea politică: Moldova în anul 90.* - Chișinău 1997, p.153.

⁷⁶ In einem Gespräch am 13. September 1997 in Flensburg. - Zu einer Literarisierung des aus dem nordwestrussischen Pskov gebürtigen und an der Universität Havana promovierten Historikers Lickaj und seiner auf völkerrechtliche Anerkennung der „PMR“ zielenden Politik siehe Lars Gustafsson: *Geheimnisse zwischen Liebenden.* Roman, München 2000 (Original Tjänarinnan. En kärleksroman, Stockholm 1996). Hier heißt es über die Bewohner Transnistriens, jener „neuen Republik ohne diplomatische Vertretungen und scheinbar ohne Freunde“: „Sie wollten gesehen werden. Von der Welt. Sie brauchten jemanden, der für sie eine weltumspannende Kampagne entwarf“ (S. 38-39). Lickaj, dessen Vatername Anatol' evič lautet, wird hier wie folgt beschrieben: „Der ungefähr Vierzigjährige – anscheinend hieß er Anatol – [...] hatte hellbraunes Haar, war glattrasiert, und die rechte Hand spielte [...] mit einer Büroklammer“ (S. 176).

⁷⁷ Смрнов И.И. *Жизнь на нашей земле.* - Типоноль, 2000.

⁷⁸ Волкова А.З. *Лидер...* [Fn. 10]. - In ihrer Biographie hat die Autorin es allerdings versäumt, den sowohl auf die Physiognomie als auch auf das privatwirtschaftliche Geschäftsgebaren des zugleich dem Mischkonzern „Sheriff“ vorstehenden „Präsidenten“ abhebenden Spitznamen Smirnovs, nämlich „Mafistofel“ – eine Kombination aus „Mafioso“ und „Mephisto“ (russ. Mefistofel) –, zu erwähnen.

"Întreaga - Igor"
"Nezavisimosti - Nicolaevici"
"Stabilitati - Smirnov"⁷⁹

Colegii lui Smirnov sunt considerați: V.Putin, A.Lucașenco, L.Cucima. La alegerile sale a câștigat 80% din voturi, dar este exclusă orice falsificare a alegerilor, fiindcă majoritatea alegătorilor acceptă această istorie. Astfel următoarul slogan este o lege "Riul - Nistrul, Statul - "PMR", Președintele - Smirnov"⁸⁰. Punctul culminant al cultului lui Smirnov, destul de bizar, se găsește în puzul de istorie din Bender, aceasta este o vestă împletită pe care Smirnov a purtat-o în zilele bătliei de a Bender în anul 1992.

Bilanțul 2002: 10 ani ai "PMR" - politica istorică.

"Transnistria și Transnistrienii" - așa a început discursul său Smirnov în 2002- aceasta este o regiune proprie cu un popor minunat, care a luptat pentru statalitatea sa. Iată 10 ani de existență a acestui stat⁸¹. Ceea ce președintele "PMR" comunică nu trebuie să fie trecut cu vederea⁸². În perioada de 12 ani după autoproclamarea repulicii au existat probleme interne minore și cu toate că au existat presiuni externe, situația este relativ stabilă. Această stabilitate în interior se bazează pe regim, o dovadă poate fi realegerea lui Smirnov a treia oară în 2001. Factorii externi și anume federația Rusă ce a cauzat stabilitatea "PMR" apare ca Zonă de securitate de-a lungul nistrului, prin intermediul armatei a 14-a, care a fost redusă.

Un alt punct important îl constituie procesele naționale, relațiile lingvistice și identitatea. Evenimentul central al statisticii este faptul că regiunea oglindește o colaborare etnică care presupune procesul de formare a unei identități socioculturale teritoriale a transnistrenilor.

Prin interogările atît pe teritoriul Republicii Moldova cît și "PMR"

⁷⁹ Hier zitiert nach einer als Einsteckkalender für das Jahr 2002 verwendbaren Variante mit der Aufschrift „2002 – die Republik wird fortexistieren“ (2002 respublik – byt). Im gleichen Format wurde ein Einsteckkalender mit einer Fotografie Smirnovs im Gespräch mit im Pensionsalter befindlichen „PMR“-Bürgern produziert, der die Aufschrift „Wir kennen ihn, wir schätzen, wir vertrauen ihm“ (Znaem, cennim, doverjaem) vertrieben. Exemplare dieses Kalender verdanke ich Gottfried Hanne/Chisinau. Zu Internetversionen beider Plakate vgl. URL <http://www.bhhrg.org/conclusion1.htm> und http://www.bhhrg.org/candidates_and_the_issues.htm

⁸⁰ Река – Днестр, государство, президент - Смирнов.

⁸¹ Смирнов И. Дорогие читатели! // Феномен Приднестровья..., с.3.

⁸² Ibid.

s-a constatat că transnistrenii consideră situația lor socio-economică rea, dar totuși mai bună ca în Moldova⁸³. Spre deosebire de Moldova, populația are o încredere mai mare în conducerea de stat: președintele - 45.2%; guvernul - 38.7%; sovietul suprem - 37.1%; forțele armate - 64.7%.

În octombrie 1997 Smirnov s-a întâlnit cu președintele Moldovei. În consecință organizația "Apărătorilor transnistreni" a răspândit foi volante, în care Smirnov scrie că principiile elaborate în paragraful 76 al Constituției PMR: "Suveranitatea, Independența, Securitatea și Integritatea statală nu vor fi puse la dispoziția Moldovei: I.N.Smirnov! Nu uitați că noi refuzăm să-i conferim independența republicii noastre, să devenim o provincie a României".

Să trăim pe propriul pământ ca și ceilalți;

Să ne pierdem limba și să ne rușinăm de naționalitatea noastră;

Să susținem un examen de cunoștințe a limbii române, care ne este străină și din cauza aceasta să ne pierdem lucrul;

Să plătim Vestului numeroasele credite de miliarde ale Republicii Moldova;

Noi credem, că veși rămâne fideli jurământului dat poporului transnistrean!

În realitate Smirnov nu a încălcat acest principiu de "domn fidel - sluga fidelă" și corespunzător a refuzat să se întâlnească cu partea moldavă și nu a făcut nimic esențial în tratarea bilaterală a conflictului transnistrean⁸⁴. Opinia lui Jorj Baberowski: Societățile postcomuniste vor fi unite de către puteri și vor fi ferite de pierderile de stabilitate care nu pot fi găsite în canakele modernismului european, printre acestea la fel recunoașterea și fixarea autorității de bază, relațiile de patronaj, de succesiune, influența informațională sau corupție. Această opinie este luată drept realitate.

Prin urmare acest discurs din foaia volantă din 1997 se află în muzeul de la Bender ca o inscripție de perete în litere de aur pe un fondal roșu:

"Noi sîntem Transnistreni! Istoria noastră, numele nostru, limba noastră maternă și cultura națională nu ne poate fi furată "PMR" este o garanție a acestui fapt".

⁸³ Kolosov V. A Small State vs. a Self-Proclaimed Republic: Nation-Building, Territorial Identities and Prospects of Conflict Resolution (The Case of Moldova-Transnistria). // From the Adriatic to the Caucasus. The Dynamics of (De) Stabilization. Bianchini S. (ed.) - Ravenna, 2001, p.100-101.

⁸⁴ Neukirch C. Transnistria and Moldova: Cold Peace at the Dniestr. // Helsinki Monitor 12 (2001), S.122-135; Troebst S. Der Transnistrienkonflikt und seine Bearbeitung durch die OSZE. // Friedensbericht 1998, hrsg. von Günter Baechler, Arno Truger, Chur, Zürich 1998, p.347-379.

Făcînd o privire asupra cazului formării unei națiuni macedoniene în Iugoslavia, Mathias Bernath a formulat în 1990, că existența unei națiuni formate alături de alta în Vardar - Macedonia este azi o ipoteză în serios și mine va deveni un fapt ireversibil, atîta timp cît în următoarele 2 generații ale Iugoslavilor și ale Bulgarilor nu va avea loc nici o deplasare⁸⁵. Pentru Moldova, "PMR" și poporul transnistrean - o echipă de geografi ruso-americani (SUA) a înființat în 1998 o declarație practic identică.

Astfel putem găsi într-o variantă a manualului de constructivism gelnerian deservirea națiunii titulare. Prin urmare pe malul de Est al Nistrului locuit rutenii, care erau niște mai înainte megalomani, ceea ce nu este neobișnuit, după cum a arătat Gautin în comparația postsovietică. Totuși cazul transnistrean se deosebește prin aceea că aici foștii megalomani nu au acceptat inversarea statutului lor, adică "statutul de ruteni".

Problema principală este crearea unei națiuni transnistrene titulare, crearea unei istorii naționale, precum și a bisericii naționale a "PMR" - o paralelă făcută cu Macedonia. Crearea unei limbi naționale și a unei literaturi este o problemă ce mai are încă de suferit, dar în caz de necesitate poate fi creată ușor prin tranziția de la rusofonia "de facto" la rusofonia "de jure". Așa cum Macedonia era cu 30 de ani înainte, cum o prezintă Bernath, la fel și în cazul Transnistriei devenit o ipoteză, în ceea ce privește formarea unei națiuni alături de alta. Dacă ea mine va deveni un fapt ireversibil, adică în decurs de 2 generații, care se vor deplasa (schimba) sau nu, această problemă trebuie să rămână deschisă din lipsa capacității de pronostic a științelor culturale. Dar este clar faptul că unirea Transnistriei și a locuitorilor săi rusofoni în majoritate cu statul central moldav din Basarabia și majoritatea populației est-romanică este azi concepută mai greu decît după 1940, respectiv 1944, pentru că ambele maluri ale Nistrului (drept și stîng) nu aparțin unui teritoriu integrat, ele sînt rupte (dispersate) și deci nu vor mai concretiza.

⁸⁵ Bernath M. *Das mazedonische Problem in der Sicht der komparativen Nationalismusforschung. // Südost-Forschungen* 29 (1970), p.244.